

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Varhaiskasvatuksessa tapahtuvan oppimisen yhteyksiä syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn

Grönholm, Soile

Laurea-ammattikorkeakoulu
Otaniemi

Varhaiskasvatuksessa tapahtuvan oppimisen yhteyksiä syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn

Soile Grönholm
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Syyskuu, 2015

Grönholm, Soile

Varhaiskasvatuksessa tapahtuvan oppimisen yhteyksiä syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn

Vuosi 2015

Sivumäärä 51

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia yhteyksiä löytyy varhaiskasvatuksessa tapahtuvalla oppimisella syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn. Tavoitteena oli kirjallisuuden perusteella löytää tutkittua tietoa varhaiskasvatuksessa tapahtuvasta oppimisesta syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn näkökulmasta. Työn tulokset toimitetaan Pilke-päiväkotien ja niiden varhaiskasvattajien hyödynnettäväksi. Työn lopussa on yhteenveto tuloksista helpottamaan tiedon jakamista varhaiskasvattajille.

Teoreettiset lähtökohdat rakentuvat oppimisesta, syrjäytymisestä ja syrjäytymisen ennaltaehkäisystä. Oppimisessa pääpaino on varhaiskasvatuksessa tapahtuvassa oppimisessa. Opinnäytetyö tehtiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jossa tarkoituksena oli hakea vastausta siihen, mitä ilmiöstä tiedetään.

Syrjäytymistutkimusten mukaan aikuisiällä ilmenneitä syrjäytymiseen johtaneita syitä on oppimisen näkökulmasta ollut muun muassa oppimisvaikeudet, koulutuksen puute, syrjäänvetäytyminen sekä sosiaalisten suhteiden ongelmat. Lapsia ja nuoria koskevissa syrjäytymistutkimuksissa on havaittu vahvoja koulukiusaamiskokemuksia. Lasten kohdalla erilaiset oireilut johtavat useimmiten huonoihin koulusuorituksiin ja sitä kautta vaikeuttavat opintomahdollisuuksia.

Kirjallisuuskatsauksen keskeiset tulokset liittyvät vuorovaikutuksen, toimintaympäristön ja vertaissuhteiden merkitykseen oppimisessa. Vuorovaikutus niin varhaiskasvattajan ja lasten välillä kuin lastenkin kesken osoittautui merkittäväksi vaikuttajaksi lasten sosioemotionaalisessa kehityksessä ja akateemisessa oppimisessa. Vuorovaikutuksen laadulla on oleellinen merkitys etenkin sellaisten lasten kohdalla, joilla on havaittu useampia suotuisaa kehitystä uhkaavia riskitekijöitä, kuten ongelmia tarkkaavaisuudessa, oppimisessa, sosiaalisissa taidoissa ja käyttäytymisessä. Pedagogisessa vuorovaikutuksessa on ensiarvoista välittävä kohtaaminen. Toimintaympäristöllä on suuri merkitys sille, miten ja kuinka paljon lapsi kohtaa opittavia asioita. Vakavin oppimista haittaavat tulos löytyy vertaissuhteiden merkityksestä. Tutkimustulokset lasten luku- ja kirjoitustaidon oppimisessa antoivat myös viitteitä siitä, että hyvät kaverisuhteet toimivat edellytyksenä oppimiselle ja normaalille kehitykselle. Varhaiskasvattajien tulisikin puuttua vertaisten torjuntaan varhaisessa vaiheessa.

Asiasanat: oppiminen, varhaiskasvatus, syrjäytymisen ennaltaehkäisy

Grönholm, Soile

Connections between learning in early childhood education and prevention of social exclusion

Year	2015	Pages	51
------	------	-------	----

The purpose of the thesis was to find out what kind of connection can be found between learning in early childhood education and prevention of social exclusion. The aim was by using literature to find research data about early childhood education as a method to prevent social exclusion. The findings of the review are provided to Pilke-päiväkodit day care company and their early childhood educators. At the end of the thesis there is a summary that will facilitate the sharing of the findings among the childhood educators.

The theoretical starting points were built on learning, the main focus being on learning in early childhood education and social exclusion and its prevention. The thesis was made as a descriptive literature review, where the idea was to seek answers about the phenomenon.

According to social exclusion research the causes, which from the point of view of learning lead to social exclusion during adult life, are among others learning disabilities, lack of education and problems in social relationships. Social exclusion studies that focus on children and young people have pointed out that grave bullying experiences at school and different symptoms among children often lead to poor academic performance and thus create difficulties in study opportunities.

The main findings of the literature review concern the significance of interaction, environment and peer relationships for learning. Interaction between early childhood educators and children was found to have a significant influence on children's socio-emotional development and academic learning. The quality of the interaction has major influence especially among such children for whom several risk factors affect the development have been identified e.g. problems in attention, learning, social skills and behavior. In pedagogical interaction encounter is crucial. Operational environment has a strong impact on how and how much children encounter ideas to be learned. The gravest finding of learning handicaps is found from the importance of peer relationships. Children's literacy learning research results gave indications that good friendship relations provide prerequisites for learning and normal development. Early childhood educators should intervene in peer exclusion at an early stage.

Keywords: learning, early childhood education, prevention of social exclusion

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Varhaiskasvatus.....	7
3	Oppiminen.....	8
3.1	Oppiminen varhaiskasvatuksessa	8
3.2	Oppimisympäristö	10
3.3	Oppimisvaikeudet	12
4	Syrjäytyminen	13
4.1	Syrjäytymisriskit lapsuudessa	15
4.2	Syrjäytymisen ennaltaehkäisy.....	17
5	Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet	18
5.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet	18
5.2	Tutkimuskysymys	19
6	Opinnäytetyön toteuttaminen kirjallisuuskatsauksen keinoin	19
6.1	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus	20
6.2	Tiedonhakuprosessi ja aineiston valinta	21
7	Kirjallisuuskatsauksen tulokset	24
7.1	Vuorovaikutuksen yhteys oppimiseen.....	30
7.2	Toimintaympäristön yhteys oppimiseen.....	31
7.3	Vertaissuhteiden yhteys oppimiseen.....	32
8	Pohdinta	34
8.1	Tulosten pohdinta.....	34
8.2	Opinnäytetyöprosessi	40
8.3	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	42
8.4	Jatkotutkimusehdotukset	43
	Lähteet	44
	Taulukot	47
	Liitteet.....	48

1 Johdanto

Olemme saaneet tänä keväänä lukea lehdistä lapsiasiavaltuutettu Kurttilan julistamia tuloksia siitä, että tällä hetkellä Suomessa joka kahdeksas peruskoulun päättävä poika ei osaa lukea tasolla, mikä mahdollistaa jatko-opinnot tai menestymisen työelämässä (Kallunki 2015.) Tuloksissa Kurttila peräänkuuluttaa varhaiskasvatuksen roolia ennen koulunaloitusikää pitämällä ratkaisevana sitä, kuinka näinä vuosina tuetaan lapsen kasvua ja kehitystä. Myös tutkimusprofessori Karvolan mukaan kahden kolmesta kutsuntaiässä syrjäytymisvaarassa olevan miehen riski oli havaittavissa jo ennen kouluikää (Wilskman 2012). Näiden lisäksi Euroopan komission tiedonannon (2011) mukaan varhaiskasvatuksella pystytään antamaan lapsille hyvät lähtökohdat nuoruutta ja tulevaisuutta varten ja katkaisemaan sukupolvesta toiseen jatkuva vähäosaisuuden kierre. Samassa tiedonannossa Eu-ministerit ovat todenneet, että varhaiskasvatuksesta saadaan koko elinikäisen oppimisen jatkumon suurin tuotto etenkin kaikista heikoimmassa asemassa olevien perheiden kohdalta. Tällaiset uutiset ovat olleet osana herättämässä mielenkiintoani opinnäytetyöaiheeni kohtaan.

Sosionomiopiskelijana olen kohdannut opintojeni aikana lukuisia nuoria, joiden kohdalla voi sanoa syrjäytymisvaaran tunnusmerkkien täytyvän. Heidän tarinoita kuunnellessa en ole voinut välttyä ajatuksilta, kuinka moni henkilö olisi voinut kääntää nuorten elämänsä toiseen suuntaan toimimalla toisin. Valmistuttuani lastentarhanopettajan kelpoisuuden omaavaksi sosionomiksi (AMK) tarkoitukseni on työskennellä varhaiskasvatuksessa ja halusin tutkia aiheita oman tulevan työni kautta. Lastentarhanopettajana tulen vastaamaan päiväkodin kasvatusta ja opetustyöstä ja työni tavoitteena tulee olemaan lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen. Halusin syventää ajatusta työn tärkeydestä ja roolista lasten tulevaisuuden kannalta. Perehtyessäni aiheeseen löysin Sosiaali- ja terveysministeriön asettaman varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan yhteyteen perustetun Varhaiskasvatustutkimus ja kansainvälinen tilanne -jaoston julkaisun, jossa nostettiin esille lasten syrjäytymisen ennaltaehkäisy. Julkaisussa peräänkuulutetaan varhaiskasvatuksen avainasemaa lasten hyvinvoinnin ja turvallisen elämän takaajana ja toivottiin tutkimuksia aiheesta. Ehdotettuja tutkimuskysymyksiä löytyi julkaisusta kaksi ja toinen oli Millaisilla varhaiskasvatuksen toimenpiteillä voidaan ennalta ehkäistä lasten uhkaa syrjäytyä kehityksessä ja oppimisessa. (Varhaiskasvatustutkimus ja varhaiskasvatuksen kansainvälinen kehitys 2007, 24 - 25.) Tämä kysymys pysyi mielessäni pidemmän aikaa ja pohdin, olisiko tässä minulle opinnäytetyöaihe. Kysymys kokonaisuudessaan olisi ollut mielenkiintoinen tutkittavaksi, mutta liian laaja ammattikorkeakoulutasoisen opinnäytetyön aiheeksi. Päädyin rajaamaan aiheen siis koskemaan lapsen oppimisen näkökulmaa, koska varhaiskasvatus on osa elinikäistä oppimista ja se luo pohjaa perusopetuksessa toteutettavalle kasvatukselle ja opetukselle (Espoon varhaiskasvatussuunnitelma 2013, 7). Tarkoitukseni oli siis tässä opinnäytetyössä tutkia sitä, millaisia yhteyksiä kirjallisuuden perusteella on

varhaiskasvatuksessa tapahtuvalla oppimisella syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn. Tätä aihetta ei ole tällaisenaan tutkittu, joten tarkoituksenani oli kerätä kirjallisuudesta tietoa ja tehdä niistä johtopäätöksiä varhaiskasvattajien työn tueksi. Opinnäytetyö on tehty Pilke-päiväkotien työntekijöiden hyödynnettäväksi.

Pohtiessani tutkimusmenetelmää päädyin kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen, koska katsoin sen sopivan parhaiten tutkitun tiedon hyödyntämiseen. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus sopii hyvin menetelmäksi aikaisemman tiedon kuvaamiseen ja ymmärtämiseen. Sen vahvuutena on myös mahdollisuus perustellusti ohjata tarkastelu haluttuihin erityiskysymyksiin. (Kangasniemi ym. 2013, 292.)

Mielestäni on tärkeää muistaa oman työmme arvokkuus lasten tärkeissä varhaisvuosissa, jolloin rakennetaan lapsen perustaa kouluoppimiselle ja omalle itselleen. Opinnäytetyön tulokset ovat mielestäni hyvä muistutus siitä, kuinka perusasioista oikeastaan onkaan kyse ja kuitenkin minkälainen vaikutus niillä on lasten tulevaisuuteen. Julkisuudessa käydään myös tällä hetkellä kovaa keskustelua siitä kuinka korkeatasoista tulee olla päiväkodissa työskentelevien koulutus, jotta lapsille turvataan laadukas varhaiskasvatus (Väittely varhaiskasvatuksen pätevyyksistä kiihtyi jälleen. 2015). Ottamatta tähän asiaan sen enempää kantaa, haluaisin ajatella tämän tutkimukseni antavan tietoa ja välineitä ihan jokaiselle lasten kanssa työskentelevälle riippumatta koulutustasosta tai koulutuksen puuttumisesta. Mielestäni tämän kirjallisuuskatsauksen tuloksia voi hyödyntää erityisesti varhaiskasvatuksessa työskentelevien sijaisten, toisinaan jopa ilman koulutusta olevien työntekijöiden nopeaan perehdyttämiseen. Myös niinsanotuille vanhoille konkareillekin tämä voi toimia muistutuksena asioiden yhteyksistä ja meidän varhaiskasvattajien vastuusta.

2 Varhaiskasvatus

Yhteiskunnan järjestämä, valvova ja tukema varhaiskasvatus sisältää hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta koostetun kokonaisuuden, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan siis pienten lasten eri elämänaioilla tapahtuvaa suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksellista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, jossa lapsen omaehtoisella leikillä on keskeinen merkitys. Lähtökohtana on kasvatustieteelliseen, erityisesti varhaiskasvatukselliseen, mutta myös laaja-alaiseen, monitieteiseen tietoon ja tutkimukseen sekä pedagogisten menetelmien hallintaan perustuva kokonaisvaltainen näkemys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Kyseessä on myös vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten kiinteä yhteistyö, kasvatuskumppanuus, jotta jokaisen lapsen kannalta saadaan muodotettua mielekäs kokonaisuus perheiden ja kasvattajien yhteiseksi kasvatustehtäväksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11-12.)

Varhaiskasvatusta järjestetään valtakunnallisten linjausten mukaisesti varhaiskasvatuspalveluissa, joista keskeisimpiä ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä erilainen avoin toiminta. Näitä palveluita tuottavat kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat ja seurakunnat. Esiopetus kuuluu myös varhaiskasvatuksen piiriin ja se on vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista tarjottavaa suunnitelmallista opetusta ja kasvatusta. Varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvat myös oppivelvollisuusikäiset lapset, jotka käyttävät varhaiskasvatuspalveluja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11-12.)

Varhaiskasvatuksen henkilöstö muodostaa moniammatillisen kasvattajayhteisön. Käytän tässä opinnäytetyössä sanaa varhaiskasvattaja tarkoittaessani lasten kanssa varhaiskasvatuksessa työskenteleviä työntekijöitä enkä erittele onko kyseessä lastentarhanopettaja, erityislastentarhanopettaja, lastenhoitaja tai avustaja.

3 Oppiminen

Oppimista ei voi määritellä yksiselitteisesti vaan vallalla on erilaisia oppimisteorioita ja oppimisnäkemymiä, jotka määrittävät oppimista eri tavoin. Oppimista voidaan tarkastella ulkoisena tiedonsiirtona henkilöltä toiselle tai oppija rakentaa itselleen uutta tietoa, joka pohjautuu aiemmin opitulle. (Mäkinen 2002.)

Oppimisella tarkoitetaan yleisesti kokemuksen mukanaan tuomaa muutosta. Oppimista tapahtuu monella eri tavalla ja monissa eri tilanteissa. Oppiminen liitetään yleisesti muodollisiin oppimisympäristöihin, kuten kouluihin, mutta oppimista tapahtuu koko ajan myös epämuodollisissa oppimisympäristöissä koulun ulkopuolella kuten perheen ja kavereiden parissa, lomamatkoilla, museoissa, leikkikentällä tai metsässä. Oppimista tapahtuu siis koko ajan ja kaikkialla. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 20.)

3.1 Oppiminen varhaiskasvatuksessa

Oppiminen yhdistetään usein muodollisiin oppimisympäristöihin kuten kouluun, mutta nykyisen oppimiskäsityksen mukaan lapsen oppiminen on kokonaisvaltaista toimintaa. Oppimispsykologiset ja kasvatustieteelliset tutkimukset ovat osoittaneet että oppiminen ei ole pelkästään yksilössä tapahtuva tiedollinen prosessi vaan se on lisäksi vahvasti sosiaalinen ja kulttuurinen prosessi. Tästä johtuen oppimista tarkasteltaessa ja arvioitaessa tulisi yksilön suoritusten tuijottamisen sijaan kiinnittää huomiota oppimisen ja opetuksen prosesseihin ja konteksteihin. Näihin konteksteihin kuuluu fyysinen ja sosiaalinen ympäristö, missä oppimiseen pyrkivää toimintaa tapahtuu. (Kronqvist, Kumpulainen & Soini 2006,4.)

Tieto varhaisen oppimisen ja kehityksen merkityksestä ohjaavat varhaiskasvatuksen teoreettista ja pedagogista suuntaa. Varhaiskasvattajan oppimiskäsityksellä, eli mitä oppiminen on ja millainen oppimisprosessi on, on vaikutusta luonnollisesti siihen miten hän lasten kanssa työskentelee ja miten hän haluaa lasten oppivan. Jos hän ajattelee oppimisen olevan tietojen ulkoa opettelua, häntä ohjaa ajatus irrallisten tietojen ja osaamisen korostamiseen. Mikäli hän ajattelee sinnikkyuden, motivaation ja ajattelemisen olevan kehityksen kannalta merkittäviä, hän korostaa kysymysten pohtimista ja ongelmien ratkaisuja antaen oppijalle mahdollisuuden vastausten ja ratkaisujen selvittämiseen. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 20.)

Perinteinen ajatus oppimisesta on tiedon siirtämistä toiselle. On kuitenkin havaittu, että nopeasti opittu tieto myös unohtuu nopeasti. Lapsi on tiedonhaluinen ja aidosti kiinnostunut itselleen merkityksellisistä asioista. Tehokasta oppimista on kokemuksellinen, elämyksellinen ja tunteita herättävä oppiminen. Lipponen (2011, 34) mukaan oppiminen on tutkimista. Alle kouluikäisen lapsen luonnollinen tapa toimia on tutkiminen ja tutkivan oppimisen avulla näitä lapsen luonnollisia tutkimusvalmiuksia on mahdollista tukea ja kehittää. Tässä ajattelutavassa lähtökohtana on aina lapsen ihmettely, joka perustuu esimerkiksi lapsen tekemään havaintoon tai ajatukseen. Lasten oppimisen ja toiminnan kannalta on suuri merkitys sillä kuinka aikuiset suhtautuvat lasten kysymyksiin ja selityksiin. Jos aikuinen antaa ymmärtää lapsen kysymysten ja selitysten olevan merkityksettömiä, lapsi oppii hänen kysymystensä häiritsevän aikuista ja lakkaa kysymästä. Kysyminen, selvitysten etsiminen ja luominen ovat lapsille tärkeitä älyllisiä toimintoja ja lapsia tulisi tietoisesti kannustaa toimimaan juuri näin. Aikuisen ei tulisi myöskään antaa valmiita vastauksia ja ratkaisuja silloin, kun käsiteltävä asia on lapsen oppimisen kannalta tärkeää itse ratkaista. Leikki ja lasten omaehtoinen ja konkreettinen tutkiminen ja oppiminen aikuisen sopivalla tuella ylläpitävät ja edistävät lapsen kiinnostusta oppimiseen. Lapset siis oppivat oppimaan ymmärrettyään oman merkityksensä oppimisessaan. (Vilén, Vilhunen, Vartiainen, Sívén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 220-229; Lipponen 2011,31-35.)

Oppiminen on myös sosiaalinen tapahtuma ja voidaan sanoa, että lapsen kasvattajia ovat toiset lapset, aikuiset ja ympäristö. Vertaisryhmän merkitys oppimisessa on suuri ja lapsi tarvitsee toisia lapsia peilikseen oman osaamisen ja oppimisen tarkasteluun sekä haastamaan uudenlaisten taitojen oppimiseen. Ryhmässä lapsen on mahdollista myös testata omia näkemyksiään ja saada apua ja tukea toisilta lapsilta. (Vilén ym. 2006, 220-222)

On havaittu, että leikki edistää monin eritavoin lapsen kouluoppimisessa tarvittavia taitoja (Kronqvist & Kumpulainen 2011,21). Leikkiminen on myös lapsen tärkeä kehitystehtävä. Kaikki lapset eivät ole kuitenkaan oppineet leikkimään tai heillä on heikot leikkitaidot, joten myös leikkitaitoja tulee opettaa lapsille. Etenkin lapset joilla on kielellisiä tai keskittymisen

vaikeutta, tarvitsevat enemmän varhaiskasvattajan ohjausta leikkitilanteissa. Parhaiten leikkiä taitojen opettaminen onnistuu aikuisen osallistuessa leikkiin. Hän voi ohjata leikinkulkua, esittää kysymyksiä, havaintoja ja ehdotuksia ja kannustaa lasta osallistumaan. Varhaiskasvattajan läsnäolo lasten leikkiessä lisää myös lasten turvallisuutta ja mahdollistaa riitatilanteiden selvittelyn paremmin. (Koivunen 2009, 40-45.)

Vaikka nykykäsityksen mukaan lapsen oppimiseen kuuluu aktiivisesti erilaisissa toiminnoissa mukana oleminen, omakohtaisten kokemusten ja elämysten saaminen vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, ei tällainen oppimiskäsitys poista opetustuokioiden merkitystä. Etenkin erityistä tukea tarvitsevat lapset hyötyvät strukturoiduista pienryhmätuokioista. Varhaiskasvattajan tehtävä on luoda lapselle otollinen oppimisympäristö, jossa on huomioitu oppimista vahvistavat ja heikentävät tekijät. Lasten oppimisessa tulee huomioida ikä, valmiudet ja herkkyyskaudet. Lapsen kehitykseen kuuluu herkkyyskausia, jolloin he osoittavat kiinnostusta jonkun tietyn asian oppimiseen tai jonkun tietyn toiminnon omaksumiseen. Oppiminen on herkkyyskautena lapselle helpompaa kuin muulloin. Herkkyyskaudet ovat voimakkaimmillaan kuuden ensimmäisen ikävuoden aikana. (Koivunen, 2009, 43-44.)

3.2 Oppimisympäristö

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristö muodostuu fyysisestä, psyykkisestä, toiminnallisesta, sosiaalisesta, kulttuurisesta ja pedagogisesta toimintaympäristöstä (Koivunen 2009, 179).

Fyysiseen varhaiskasvatusympäristöön kuuluvat niin rakennetut tilat, lähiympäristö kuin toiminnallisesti eri tilanteisiin liittyvät sosiaaliset psyykkiset ja sosiaaliset ympäristöt sekä erilaiset välineet ja materiaalit. Hyvin suunniteltu ja rakennettu ympäristö on viihtyisä ja se kannustaa lasta leikkimään, tutkimaan, toimimaan, liikkumaan sekä ilmaisemaan itseään erilaisilla tavoilla. Joustavaksi suunniteltu ympäristö mahdollistaa sen muuttamisen tarpeiden mukaiseksi. Lasten mielenkiintoa, kokeilunhalua ja uteliasuutta voidaan herättää oppimiseen innostavalla, joustavalla ja monipuolisella ympäristöllä. Sellainen kannustaa myös lapsia toimimaan ja ilmaisemaan itseään. Tilojen suunnittelulla on mahdollista vaikuttaa lasten ja kasvattajien väliseen vuorovaikutukseen esimerkiksi erilaisten ja erikokoisten vertaisryhmien toiminnan mahdollistuessa. Hyvin suunniteltu varhaiskasvatusympäristö kannustaa siis pienryhmätoimintaan, jossa jokaisella lapsi tulee helpommin kuulluksi ja osallistuneeksi keskusteluun ja vuorovaikutukseen. Ympäristön tulee myös olla turvallinen ja ottaa huomioon lasten hyvinvointiin liittyvät tekijät. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 17-18.)

Psyykkisellä toimintaympäristöllä tarkoitetaan tilassa ja tilantessa olevaa tunneilmastoa tai ilmapiiriä. Siinä kasvattajan käyttäytyminen, olemus, vuorovaikutustaidot, persoonalliset

ominaisuudet kuten tapa puhua ja äänensävy ovat tärkeitä psyykkisen toimintaympäristön rakennusaineita. Psyykkinen toimintaympäristö sisältää myös lapsen turvallisuudentunteen luomisen. (Koivunen 2009, 182-183.)

Toiminnallisessa toimintaympäristössä tarjolla on lasten toiminnalle ja kehitykselle suotuisat puitteet. Heikkoa fyysistä ympäristöä on mahdollista parantaa erilaisilla ratkaisuilla toiminnallisesti sopivammaksi. Jotta lasten toiminnalle voidaan antaa parhaat mahdolliset puitteet, kiinnitetään huomioita visuaalisiin ja auditiivisiin ärsykkeisiin. Miltä siis toimintatilat näyttävät tai kuinka meteli vaikuttaa lapsiin ja kuinka näitä puolia voidaan erinäisillä järjestelyillä parantaa. (Koivunen 2009, 180-181.)

Sosiaalista toimintaympäristöä voidaan kuvailla ryhmän dynamiikalla, ryhmän sisäisellä toiminnalla, tilassa olevien ihmisten välisillä suhteilla ja vuorovaikutuksella. Siihen sisältyy myös lasten ja kasvattajien päivän aikaiset toiminnot niin sisällä kuin ulkonakin. (Koivunen 2009, 182-183.)

Varhaiskasvatuksen kulttuurisen ympäristön tulee antaa tilaa lasten yksilöllisille ominaisuuksille ja kehityksellisille haasteille. Tasapainoilu suomalaisen kulttuurin ja monikulttuuristen lasten mukanaan tuomien kulttuurikäsitteiden kanssa muodostavat varhaiskasvatuksen kulttuurisen toimintaympäristön. Kaikkien lasten tarpeet tulee pyrkiä ottamaan huomioon tasapuolisesti mahdollisuuksien mukaan. Myös jokaisella perheellä on omanlaisensa kulttuuri ja kulttuurikäsitteet. (Koivunen 2009, 186.)

Pedagogisen toimintaympäristön voidaan kuitenkin katsoa muodostavan oppimisympäristön keskiön. Oppimisympäristön määrittelee se, millainen käsitys kasvattajalla on lapsen oppimisesta, kasvattajan roolista ja merkityksestä. Myös se tapa, jolla kasvattaja lähestyy lasta ja kuinka hän on niin fyysisesti kuin ennenkaikkea henkisesti läsnä lapsiryhmässä. Oppimisympäristöön vaikuttavat toiminnan suunnittelua ja toteutusta määrittävä kasvatusajattelu sekä mahdollisesti erityistä tukea tarvitsevien lasten yksilölliset varhaiskuntoutuksen toteuttamistavat. (Koivunen 2009, 183-184.)

Kallion ja Pihlajan toimittamassa (2005, 31) Lasten sosiaalis-emotionaalisten vaikeuksien hoito ja kasvatuksen kehittäminen päivähoitossa -loppuraportissa pedagogisen ympäristön määriteltiin sisältävän monia eri tapoja lasten kehityksen tukemiseksi. Siihen katsottiin kuuluvaksi seuraavat teemat: ” yksilöllisyys, lapsesta välittäminen, aikaa lapselle, lapsen kuunteleminen, myönteinen lähestymistapa, positiivinen suhtautuminen, tukeminen, minäkuvan vahvistaminen, itsetunnon tukeminen, palkitseminen, kehuminen, rajojen asettaminen, turvallinen kasvatus, empatian opettaminen, auttaminen tunteiden kanavoinnissa, tilanteiden läpikäyminen, oikea ohjaus, paljon syliä, johdonmukaisuus,

hyväksyminen, ymmärtäminen, itsetunnon kehittäminen, tunteiden nimeäminen, antaa olla lapsi, sosiaalisten taitojen ohjaaminen, olla luottamuksen arvoinen, ryhmässä olemisen harjoittelu, perustarpeista huolehtiminen, rauhalliset siirtymätilanteet, kannustaminen, välitön palaute, mallina oleminen, eri aistien hyväksikäyttö, vuorovaikutuksen tukeminen, Theraplay ja kärsivällisyys”. Koivusen (2009, 186) mukaan nämä teemat ovat sovellettavissa kaikkeen päivähoitoon vaikka loppuraportissa käsitelläänkin sosiaalis-emotionaaliselle kehitykselle tukea tarvitsevien lasten hoitoa ja kasvatusta.

Suomalaisten päiväkotien oppimisympäristöt on arvioitu kansainvälisessä Comenius-vertailussa huippulaadukkaaksi vuonna 2013 (Siljamäki 2014, 18-19).

3.3 Oppimisvaikeudet

Ihmisillä on omat yksilölliset tapansa kehittyä ja oppia. Kuitenkin jos oppimisen vaikeudet ovat liian suuria, voidaan puhua oppimisvaikeudesta, joka ilmenee hitaana tai poikkeavana taitojen omaksumisena. Oppimisvaikeuksien ilmenemismuodot voivat vaihdella iän ja oppimishaasteiden mukaan. Oppimisvaikeuksilla viitataan hyvin vaihtelevaan joukkoon ongelmia, jotka ilmenevät tuntuvina vaikeuksina esimerkiksi luku-, kirjoitus- tai matematiikantaitojen omaksumisessa ja käytössä. Vaikeudet voivat olla myös hahmottamisessa tai tarkkaavaisuudessa, jolloin puhutään häiriöistä. Oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan siis millä tahansa tiedon- ja taidonhankinnan alueella ilmeneviä ongelmia ja vaikeus voi koskettaa vain yhtä oppimisen aluetta tai useita samanaikaisesti. (Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 242.)

Oppimisvaikeuksien taustalla voi olla jokin sikiöaikaiseen kehitykseen liittyvä aivo- ja hermostoperäinen ongelma tai kehitysvamma tai onnettomuuden aiheuttama aivovaurio. Usein oppimisvaikeudet ovat kuitenkin kehityksessä ja vuorovaikutuksessa muotoutuvia, jolloin niiden juuret voivat juontaa esimerkiksi varhaisiin kiintymyssuhteisiin tai vanhempien epäloogisiin tai liian vaativiin kasvatuskäytäntöihin. Myös mielenterveydelliset syyt, kuten masennus tai skitsofrenia voivat vaikeuttaa oppimista. (Lehtinen, Kuusinen & Vauras Marja 2007, 242.)

Varhainen tunnistaminen on korkeassa asemassa pyrittäessä vaikuttamaan oppimisvaikeuksien kehitykseen. Oppimisvaikeuksien liittyessä neurologisiin tai varhaisiin hermostovaurioihin tulisi kehityksen tukeminen aloittaa jo varhaislapsuudessa. Motoriset tai aistitoimintojenhäiriöt on mahdollista tunnistaa jo varhain, mutta sosiaalisten, kielellisten ja muun kognitiivisen kehitykset häiriöt saattavat ilmetä vähitellen vasta myöhemmin, kun lapsen kehitys ei näillä alueilla etenekään odotetulla tavalla. (Ahonen, Siiskonen & Aro ym. 2001, 15-16)

Koska oppimisvaikeudet vaikuttavat lapsen kokonaiskehitykseen merkittäväällä tavalla on opetus- ja kuntoutusmenetelmien tiedostaminen ja suunnittelu tärkeässä roolissa varhaiskasvatuksessa ja kouluissa. Oppimisvaikeuksien kanssa pärjäämiseen ja niiden niiden päihittämiseen tarvitaan lapsen, perheen ja eri ammattiryhmien ja tieteenalojen yhteistyötä. Niihin tulee kuitenkin aktiivisesti pyrkiä puuttumaan, jotta ne eivät pääse vaikuttamaan haitallisesti lapsen aikuiseksi kasvamiseen. Kehitysriskejä koskevat tutkimukset ovat osoittaneet hoitamattomien oppimisvaikeuksien olevan selvästi yhteydessä heikkoon sosiaaliseen selviytymiseen ja mielenterveysongelmiin. Oppimisvaikeudet, joihin ei kiinnitetä huomiota ovat myös suuri riski myöhemmälle syrjäytymiselle. (Ahonen ym. 2001, 14- 15.)

4 Syrjäytyminen

Syrjäytyminen on moniulotteista eikä sille löydy kirjallisuudesta yhtä ainoaa oikeaa määritelmää. Raunio (2006, 5) on päättellyt kirjallisuudessa huomaamistaan väitteistä syrjäytymisen olevan ”epäselvä, sekava, hämärä, epämääräinen, epäanalyyttinen ja mitäänsanomaton käsite.” Hänen mukaansa syrjäytyminen on hyvin monimutkainen yhteiskunnallinen ilmiö, joten siitä ei ole mahdollista puristaa yksiselitteistä määritelmää. Raunio (2006, 9) määrittelee syrjäytymisen yksilön yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoudeksi kun taas Kajantien ym. (2013,23) mukaan syrjäytymisellä tarkoitetaan tavallisesti huono-osaisuuden kasautumista niin, että ihminen ei erilaisten elämänhallintavaikeuksien, puutteellisen koulutuksen ja työttömyyden vuoksi osallistu yhteiskunnan toimintaan.

Syrjäytymisen käsitteellä voidaan kuvata yhteiskunnallisen huono-osaisuuden muotoja. Syrjäytymisen katsotaan estävän ihmisiä osallistumasta täysipainoisesti normaaleihin yhteiskunnan toimintoihin ja se voi olla seurausta muun muassa köyhyydestä, työttömyydestä, mielenterveysongelmista, alkoholisoitumisesta tai joutumisesta yhteiskunnallisten vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolelle. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.)

Syrjäytymisen käsite voidaan mieltää myös jonkinlaiseksi summamuuttujaksi. Siihen liitetyt elementit - köyhyys, eristyminen ja kyvyttömyys - eivät kuitenkaan ole samantasoisia ilmiöitä. Köyhyys on ihmisen ulkopuolinen asia ja hyvin suhteellinen käsite. Eristyminen liittyy puolestaan ihmisen sosiaalisiin suhteisiin ja voi olla joko valittua tai vaivaavaa. Kyvyttömyys on taas henkilökohtainen ominaisuus. Usein köyhyys nähdään taustatekijäksi, josta johtuu eristymistä ja kyvyttömyyttä kun taas eristyminen ja kyvyttömyys voivat liittyä muihin asioihin esimerkiksi oppimisvaikeuksiin tai pitkäaikaissairauksiin. Taskinen (2001,13.)

Syrjäytyminen voidaan nähdä prosessina. Linnakankaan ja Suikkasen (2004, 28) mukaan Takala (1992) on väitöskirjassaan erottanut syrjäytymisprosessin viiteen eri vaiheeseen: 1. vaikeudet kotona, koulussa tai sosiaalisissa ympäristöissä 2. koulun keskeyttäminen tai alisuorittaminen 3. heikko työmarkkina-asema 4. totaalinen syrjäytyminen (työn vältteleminen, toimeentulo sosiaaliturvan avulla, alkoholisoituminen, kriminalisoituminen) 5. laitostuminen tai eristäytyminen yhteiskunnasta.

Järvinen & Jahnukainen (2001, 135) kritisoivat syrjäytymisen prosessimallia deterministisyydestä, sillä se näyttää sisältävän ajatuksen, jonka mukaan kaikki tapahtumat ovat edeltävien syiden seurausta ja alkuun päästyään syrjäytymisprosessi etenee aina ennalta määrättyllä tavalla. Heistä prosessimallin taustalla oletetaan olevan riski jatkuvuudesta ja kasautumisesta ja siinä ei oteta huomioon muita kuin syrjäytymisputken alkupäässä aloittaneet yksilöt. Juhila (2006, 55-57) tukee tätä ajatusta kuvatessaan syrjäytymisen tapahtuvan hitaasti yksilön sivuun joutumisena tai jyrkkänä pudotuksena elämän keskeisistä ehdoista. Siihen liittyy myös se, että yksilön heikko tai huono asema vakiintuu pitkäaikaiseksi olotilaksi. Syrjäytymistä voidaan kuvata tilanteen muuttumisena yhdestä tilasta toiseen esimerkiksi terve menettää työkykynsä sairastuttuaan jolloin hyvin toimeentulevasta voi tulla huono-osainen ja näiden seurauksena hän putoaa sosiaalisesta verkostostaan yksinäisyyteen. Näin voidaan välttää koko prosessin läpikäyminen ja päätyä samaan lopputulokseen syrjäytymisen tilaan ja syrjäytyneen asemaan. Selvitettäessä ketkä ovat syrjäytyneitä, etsitään niitä ihmisiä, jotka ovat kuvatus prosessin loppupäässä eli ovat joutuneet, siirretty tai ajautuneet syrjäytyneiksi. (Juhila 2006, 55-57.)

Yleisellä tasolla tarkasteltuna voidaan huomata, että syrjäytymisen prosessimallin mukainen elämäntilanne toteutuu ennemmin sellaisten henkilöiden kohdalla, joilla on vain vähän suojaavia tekijöitä tai joilla ei ole taitoa käyttää niitä resursseja hyödyksi. Seurantatutkimuksissa on kuitenkin pystytty havaitsemaan, että kaikilta prosessin tasoilta on otollisissa olosuhteissa mahdollisuus murtaa alkanut syrjäytymiskierre. Henkilöt, jotka ovat onnistuneet katkaisemaan syrjäytymiskierteen, ovat usein saaneet vahvaa sosiaalista tukea joko lähiympäristöstä tai muualta. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 136.)

On kuitenkin hyvä muistaa, että kaikki syrjässä olemisen ei ole syrjäytymistä eikä yhteydessä huono-osaisuuteen. Syrjäytyminen voidaan nähdä ihmisen elämässä negatiivisena, totaalisena ja valitettavan usein staattisena elämäntilanteena, mutta marginaalisuus voi liittyä ainoastaan jollakin elämäntilanteella toimimiseen ja se voi olla myös ihmisen tietoinen valinta. Marginaalisuus voi olla myös luonteeltaan väliaikaista, eikä valtavirran ulkopuolisuus tietyllä elämäntilanteella määritä ihmisen yhteiskunnallista ja sosiaalista asemaa yhtä kokonaisvaltaisesti kuin syrjäytyneisyys. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 145.)

4.1 Syrjäytymisriskit lapsuudessa

Kuten edellisessä kappaleessa syrjäytymismäärittelyissä viitattiin vahvasti aikuisuuteen ja aikuismaiseen yhteiskunta-asemaan, voidaan miettiä missä vaiheessa lasten ja nuorten kohdalla voidaan puhua syrjäytymisestä. Tutkijoiden mukaan heidän kohdallaan voidaan puhua korkeintaan syrjäytymisvaarasta (Järvinen & Jahnukainen 2001, 137). Järventie (2010, 135) toteaa artikkelissaan: ”Syrjäytymisen käsitteestä voidaan todeta kaksi seikkaa: se on epäselvä ja lapsista puhuttaessa erityisen epäselvä. Aikuisnäkökulmasta kehitellyt määrittelyt syrjäytymisestä soveltuvat varsin huonosti (jos lainkaan) lasten tutkimiseen.”

Syrjäytymisen riski on suuri silloin, kun lapsi joutuu elämään ja kasvamaan ympäristössä, jossa on useita syrjäytymisen tunnusmerkkejä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015). Riihimäki ja Ronkainen (2010, 7) ovat pro gradussaan määritelleet syrjäytymistutkimuksista selvästi esiin nousseita tunnusmerkkejä nuorten syrjäytymiseen, joita ovat ”koulutuksen puute, työttömyys, asumisen ongelmat, fyysinen ja psyykinen sairaus, sosiaalisten suhteiden ongelmat, päihteiden käyttö ja rikollisuus”. Samojen tunnusmerkkien voidaan katsoa sopivan myös aikuisten syrjäytymiseen ja sitä kautta lapsen kasvuympäristöön.

Opetusministeriön selvityksen mukaan lapsen syrjäytymisvaara näkyy monesti jo peruskoulun alkuvaiheessa. Lastentarhanopettajat kertovat syrjäytymiskehityksen olevan nähtävillä jo vielä aiemminkin eli päiväkotivaiheessa. Koulussa käyttäytymishäiriöt mielletään syrjäytymisriskiksi ja oppilaiden kohdalla on havaittavissa keskittymiskyvyn puutetta, levottomuutta, oppimisvaikeuksia tai syrjäänvetäytymistä, ahdistusta tai pahaa oloa. Lasten oireilut johtavat useimmiten huonoihin koulusuorituksiin ja sitä kautta vaikuttavat jatko-opintomahdollisuuksiin tai yleiseen opiskeluhaluttomuuteen. (Opetusministeriö 2003.) Heikko koulumenestys ennustaa myös syrjäytymistä. Siihen voi liittyä oppimishäiriöitä, joiden on todettu lisäävän syrjäytymisriskiä. (Kuula 2000, 41.) Oppimisvaikeuksien lisäksi koulunkäynnin keskeyttämisen taustalla on usein nuorten oppimisvaikeuksia, vähäistä oppimismotivaatiota sekä kielteisiä oppimiseen liittyviä ajattelutapoja (Nurmi 2011, 1).

Lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisy pitäisi aloittaa hyvin varhaisessa vaiheessa ja siitä käytetäänkin nimitystä varhainen puuttuminen. Syrjäytymiskehityksen juuret ovat usein kodeissa ja siksi yhteiskunnan tulee olla tukena syrjäytymisvaarassa oleville perheille. Päiväkodin ja koulun tulee olla myös mukana ehkäisemässä jo alkanutta syrjäytymiskehitystä lapsen kehityksen tukena. (Opetusministeriö 2003.)

Lasten ja nuorten syrjäytymisriskistä puhuttaessa katseet kohdistuvat erilaisten lapsille, nuorille ja perheille suunnattujen palveluiden puoleen. Taskinen (2001, 8) ihmettelee onko syrjäytymisriskin omaavien lasten kanssa työskentelevien henkilöiden ammattitaidossa

puutteita ja/tai liian vähäistä resurssointia, sillä nuorten ongelmiin on yleensä kiinnitetty huomiota jo lapsuudessa, mutta joko niille ei ole tehty mitään tai mahdolliset toimenpiteet eivät ole tuottaneet tulosta. Hänestä koulussa tulisi kiinnittää erityisesti huomiota oppilaiden erilaisiin oppimistyyliihin ja oppimisvaikeuksiin. Oppimisvaikeudet ovat selvä riskitekijä etenkin yhdessä sosiaalisten ja psyykkisten ongelmien kanssa lisäävät syrjäytymisvaaraa koulunkäyntiä vaikeuttamalla. Tätä samaa asia pohdin itsekkin ja sen takia pyrin käsittelemään lasten syrjäytymisriskejä sellaiselta kannalta, joihin varhaiskasvattajat voivat vaikuttaa.

Tätä ajatustani tukevaa tietoa löytyy Järvisen artikkelista Lasten syrjäytyminen - laiminlyöty alue tutkimuksessa, jossa hän käsittelee vuonna 1999 tehtyä tutkimustaan lasten sosiaalisen ympäristön vaikutuksesta syrjäytymisriskiin. Tutkimukseen osallistui 365 seitsemästä yhdeksään ikävuotta vanhaa koululaista kahdesta eri koulusta. Tutkimus on suhteellisen vanha, mutta mielestäni samat lainalaisuudet ovat yhä voimassa eikä näin ollen tutkimusvuodella ole vääristävää vaikutusta. Järventie tarkoittaa lasten syrjäytymisriskillä ”aikuistumisen ja kansalaistumisen edellytysten ja mahdollisuuksien rajautumista tai peräti puuttumista” (2000, 137). Hänen perusajatuksena on ollut, että jokainen tarvitsee ravintoa kasvussaan lapsesta aikuiseksi - eikä vain konkreettista ravintoa vaan myös sosiaalista ja psyykkistä ravintoa identiteetin kehittymiseen. Ravinnon puute ilmenee lapsen identiteettikäsityksessä sekä sosiaalisina vaikeuksina. Tutkimuksessaan Järvinen piti riskiryhmään kuuluvien lasten identiteettikäsitystä huolestuttavana ja se perustui lasten omiin luonnehdintoihin itsestään. Vakavan syrjäytymisriskin lapset kokivat, ettei kukaan välitä heistä ja he kärsivät yksinäisyydestä ja ystävien puutteesta. He kokivat vahvaa alemmuuden tunnetta, kokivat itsensä pahaksi, vihasivat itseään ja olivat päivittäin itkuisia. Nämä edellämainitut voivat olla jopa vakavia masennuksen oireita. Heidän oli myös usein tai joka yö vaikeuksia nukkua tai nukahtaa ja he nukkuivat liian vähän. Suuri osa heistä oli koulukiusaamisen kohteena ja enemmistö kiusasi toisia lapsia. He joutuivat usein riitoihin toisten lasten kanssa ja kieltäytyivät toimimasta toisten pyyntöjen mukaan. Vakavan syrjäytymisriskin omaavien identiteettikäsitykset poikkesivat selvästi riskittömän ryhmän lasten käsityksistä. (Järventie 2000, 137- 148). Taskinen (2001, 13) on kritisoinut Järventien tutkimusta siitä, kuvaako tulos nimenomaan syrjäytymistä tai sen riskiä. Hänestä tutkimuksessa olisi voitu puhua vain lasten perushoivan tai psykososiaalisen hyvinvoinnin puutteista. Mielestäni tutkimustulosten nimeäminen ei kuitenkaan muuta sitä tosiasiaa, että lasten kokemus itsestään on todellinen ja se saattaa määritellä pitkälti heidän tulevaisuuttaan.

Samankaltaisia vastauksia on havaittavissa Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset-raportissa. Helsingin Diakonissalaitoksen Vamos-palvelut työskentelevät palvelu- ja tukijärjestelmien ulkopuolelle jääneiden 16-29-vuotiaiden nuorten kanssa. Näiden nuorten, joita voidaan määritellä syrjäytymisvaarassa oleviksi tai osaa jopa

syrjäytyneiksi, subjektiivista hyvinvointia on tutkittu ja tulokset olivat hyvin paljon samankaltaisia Järvisen tutkimustulosten kanssa. Suurin osa Vamos-nuorten vastaajista koki itsensä yksinäiseksi, epäonnistuneeksi, masentuneeksi ja ettei ihmiset arvosta heitä. Suurin osa oli kärsinyt peruskoulussa koulukiusaamisesta ja oppimisvaikeuksista. Vastaajien luottamus muita ihmisiä kohtaan oli heikkoa. (Alanen, Kainulainen & Saari 2014, 4.)

Järventien tutkimus tukee ajatusta, että lasten kansalaisiksi kasvamisessa tulee ottaa huomioon lapsuuteen sisältyviä fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia kehityksellisiä osa-alueita. Kansalaiseksi kasvaminen on persoonallista kasvua ja alisteista sille, millaista varhainen ja psyykkinen kehitys on ollut. Lapset tarvitsevat psykososiaalista ravinnetta, joka on yksinkertaisuudessaan rakkautta ja huolenpitoa. (Järventie 2000, 152- 153).

4.2 Syrjäytymisen ennaltaehkäisy

Syrjäytymistä voidaan lähestyä myös ennaltaehkäisyn kannalta, jolloin pyritään tunnistamaan syrjäytymistä aiheuttavia tekijöitä ja vaikuttamaan niihin. Syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn löytyy erilaisia tapoja. Työluonteeni vuoksi keskityn kuitenkin löytämään varhaiskasvatukseen liittyviä keinoja ja olen myös hyödyntänyt koulumaailman esimerkkejä, koska kummassakin on pohjimmiltaan kyse samasta asiasta - oppimisesta.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksestä Varhainen puuttuminen - mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä, nousi haastattelujen perusteella muutamia kohtia, jotka koskevat varhaiskasvatusta. Nuorten kanssa työskentelevät tahot näkevät varhaiskasvatukseen panostamisen yhtenä avaintekijänä. Nuorten kanssa työskentelevät huomaavat usein, että monien nuorten tilanteet ovat syntyneet pitkän ajan kuluessa ja heidän tilannetta olisi pitänyt alkaa selvittää jo paljon aikaisemmin kuin vasta 15-17- vuotiaina, monesti jo ennen kouluikää. He eivät halua laistaa oman työnsä vastuusta, mutta kokevat, että jo päiväkodissa opetetut elämän perussäännöt miten ryhmässä ollaan, miten sääntöjä noudatetaan ja kuinka toisten kanssa toimitaan vuorovaikutuksessa, helpottaisivat heidän työtään. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 100.)

Nurmen (2011,4) mukaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneiden nuorten tilanteen pahenemisen ennaltaehkäisyssä on keskiössä nuorten myönteisen minäkuvan ja ajattelun vahvistaminen sekä nuoren integroiminen yhteiskuntaan uusien suunnitelmien ja tavoitteiden avulla. Tähän voidaan hyvin soveltaa myönteisen minäkuvan ja ajattelun vahvistamista varhaiskasvatuksessa.

Koulunkäynnin keskeytymisestä johtuva syrjäytyminen johtuu usein oppimisvaikeuksista. Aina kysymys ei välttämättä ole kuitenkaan oppimisvaikeudesta vaan koulutuksesta syrjäytyvien

nuorten kohdalla heillä voi heikko motivaatio ja usein jopa suoranainen vastenmielisyys koulunkäyntiä kohtaan. Tähän vaikuttaa lukuisat epäonnistumisen kokemukset sekä luottamuksen puuttuminen omiin mahdollisuuksiin oppijana. Tämä voi käynnistää lapsessa muitakin pätemättömyyden kokemuksia ja siitä voi alkaa negatiivinen kierre. (Hämäläinen 2005, 57, Linnakangas & Suikkanen 2004, 104.)

Lapsen käsitys itsestä oppijana rakentuu varhaisista oppimiskokemuksista ja lapsen minäkuva oppijana kärsii, mikäli jonkin taidon oppiminen tuottaa suuria vaikeuksia ja ympäristön palaute tukee tätä kuvaa. Vahvistamalla lapsen kielellisiä ja sosiaalisia taitoja varhaiskasvatuksessa ennen kouluikää ja rohkaistaan uuden oppimiseen ja sosiaalisten kaverisuhteiden luomiseen, voidaan ennaltaehkäistä monien ongelmien syntyminen. (Pesonen, Lehtinen & Huhtala 2010, 52.)

Järvisen ja Jahnukaisen (2001, 137) mukaan eri tilastollisissa analyyseissä on onnistuttu löytämään riskejä aikuisiän syrjäytyneisyyteen varhaislapsuuden olosuhteista, esimerkiksi vanhemman mielisairaus ja päihdeongelma, perheväkivalta sekä lapsen käyttäytymisestä esimerkiksi käyttäytymisessä puutteelliset itsesäätelytaidot ja voimakas aggressiivisuus (ks. Cairns & Cairns 1994; Jessor 1998; Rönkä 1999; Kokko 2000).

Kuitenkin huomattava osa riskeistä jää aktivoitumatta. Tästä syystä syrjäytymisriskin omaavaa lasta tai nuorta ei kannata leimata vaan heidän kanssaan olisi hyödyllisempää keskittyä juuri sillä hetkellä vaikuttavien haasteellisten tekijöiden ratkaisemiseen. Kiinnittämällä huomiota hyvään perushoittoon, jossa lapselle tarjotaan turvallinen toimintaympäristö niin kotona, päiväkodissa kuin koulussakin sekä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ongelmatilanteisiin puuttuminen ovat parhaita syrjäytymisen ehkäisyä. Tällä tavalla toimien toiminta suuntautuu kaikkiin lapsiin eikä ainoastaan riskilapsiin. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 137.)

5 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Tässä kappaleessa esitetään tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet, jotka toimivat suuntaviivoina tutkimukselle. Samassa yhteydessä määritellään tutkimuskysymys, johon tutkimuksella pyritään vastaamaan.

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Tarkoitukseni on tässä opinnäytetyössä tarkastella millaisia yhteyksiä kirjallisuuden perusteella on varhaiskasvatuksessa tapahtuvalla oppimisella syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn. Ajattelen, että meidän varhaiskasvatuksessa työskentelevien on oleellista huomioida, kuinka

voimme tukea lasten oppimista tiedostaen varhaiskasvatusiässä tapahtuvan oppimisen yhteyksiä syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn ja tulokset antavat siihen näkökulmia.

Aiheen valinta lähti oman kiinnostukseni pohjalta suuntautua työskentelemään varhaiskasvatuksen kentälle. Ajattelen lasten kanssa työskentelyssä olevan kyse lasten tulevaisuudesta ja haluan tarkastella sitä mahdollisimman laajasti. Etenkin lastensuojeluopinnoissani painotettiin varhaiskasvatuksen tärkeyttä lasten tulevaisuuden kannalta ja halusin tutkia kirjallisuudesta löytyvää tietoa asiasta. Löysin yksityisen päiväkotiketjun, jossa oltiin kiinnostuneita tutkimuksestani ja sen tuloksista. Tarkoituksena oli tehdä tuloksista selkeä yhteenveto yhteistyötaholle, jotta heidän on helpompi levittää tietoa henkilöstöllensä eikä jokaisen tarvitse kahlata koko opinnäytetyötä lävitse kiireessä. Toki kiinnostuneet voivat tehdä niinkin. Lisäksi tällä hetkellä pääkaupunkiseudun päiväkodeissa työskentelee sijaisina myös koulutuksensa vuoksi epäpäteviä henkilöitä, joten etenkin heille näen tulosten levittämisen selkeässä ja kootussa muodossa olevan hyödyllistä. Toivon tutkimukseni antavan tietoa, jonka avulla voimme ennaltaehkäistä syrjäytymistä antaen lapsille hyvät eväät tulevaisuutta varten.

5.2 Tutkimuskysymys

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli kerätä kirjallisuudesta tietoa varhaiskasvatuksessa tapahtuvan oppimisen yhteyksistä syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä. Tähän tarkoitukseen sopiva tutkimuskysymys on:

1. Millaisia yhteyksiä kirjallisuuden perusteella on varhaiskasvatuksessa tapahtuvalla oppimisella syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä?

6 Opinnäytetyön toteuttaminen kirjallisuuskatsauksen keinoin

Kangasniemen mukaan (2013, 294) kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on usein hakea vastauksia kysymyksiin, mitä ilmiöstä tiedetään (ks. Burns & Grove 2005; Polit & Beck 2012). Koska olen halunnut tarkastella ja kuvata varhaiskasvatuksessa tapahtuvan oppimisen yhteyttä syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn, saan tällä menetelmällä mielestäni parhaat tulokset tähän kysymykseen.

6.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Kirjallisuuskatsausta voidaan yleisesti luonnehtia metodiksi ja tutkimustekniikaksi, jossa tutkitaan tehtyä tutkimusta. Sen avulla voidaan siis tehdä tutkimuksista tutkimusta, jolloin tarkoituksena on koota tutkimuksien tuloksia, jotka ovat perustana uusille tutkimustuloksille. Kirjallisuuskatsaukset voidaan jakaa kolmeen perustyyppiin, jotka ovat systemaattinen ja kuvaileva kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi. (Flinkman & Salanterä 2007, 85).

Olen valinnut menetelmäksi kuvailevan kirjallisuuskatsauksen sen mahdollistaessa aiheen monipuolisen tarkastelun, koska Flinkmanin ja Salanterän mukaan (2007, 85) se sallii eri metodein tehtyjen tutkimusten yhdistämisen (ks. Whittemore & Knalf 2005). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus sopii hyvin myös menetelmäksi, koska se on aineistolähtöistä ilmiön ymmärtämiseen tähtäävää kuvausta. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen perustana on tutkimuskysymys ja se tuottaa valitun aineiston perusteella kuvailevan, laadullisen vastauksen. Menetelmän vaiheiksi määritellään 1) tutkimusongelman pohjalta tutkimuskysymyksen muodostamisen 2) aineiston valitsemisen ja hankinnan 3) kuvailun rakentamisen ja arvioinnin 4) tuotetun tuloksen tarkastelemisen ja tulkin. (Kangasniemi ym. 2013, 294-295.)

Kirjallisuuskatsauksessa kirjallisuudella tarkoitetaan laajaa kirjallista lähdeaineistoa, joka voi koostua kirjallisuudesta, tieteellisestä tutkimuksesta tai esimerkiksi ammattikirjallisuudesta (Salminen 2011, 31.) Aineiston valinnassa pyritään löytämään mahdollisimman tarkoituksenmukainen aineisto vastaamaan tutkimuskysymykseen. Aineiston valintaa ohjaa menetelmän aineistolähtöinen ja ymmärtämiseen tähtäävä luonne. Aineiston valinnassa kiinnitetään huomiota jokaisen tutkimuksen tai julkaisun rooliin ja kuinka se vastaa tutkimuskysymykseen. (Kangasniemi ym. 2013, 295.) Aineistonkeruuvaiheessa etsitään aineistoa monipuolisesti käyttäen kaikkia mahdollisia tiedonhaun menetelmiä, jotta katsauksesta tulisi kattava ja luotettava. Eri lähteitä voivat muun muassa olla erilaiset sähköiset tietokannat, sähköiset hakupalvelut ja tieteellisen tiedon lähdeluettelot. (Flinkman & Salanterä 2007, 88-91.)

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineiston valinnan prosessi voidaan kuvailla kahtena, toisistaan poikkeavina prosesseina, joita kutsutaan aineiston implisiittiseksi ja eksplisiittiseksi valinnaksi. Molemmissa tavoissa tutkimukseen valitaan aineisto tieteellisesti relevanteista lähteistä, mutta tässä vaiheessa prosessit eroavat systemaattisuudessa ja raportointitavassa. Eksplisiittisessä valinnassa raportoidaan valintaprosessin vaiheet, aineiston hankintaan käytetyt tietokannat sekä valintaan mahdollisesti käytetyt sisäänotto- tai arviointikriteerit. Tarkoitukseni on kuitenkin noudattaa implisiittisen valinnan näkemyksiä eli aikomukseni ei ole keskittyä raportoimaan eri valintaprosessin vaiheita vaan aion käsitellä raportin

tekstiosassa aineiston valinnan luotettavuutta ja sopivuutta. Tarkoitukseni on sisällyttää lähteiden valinta ja lähdekritiikki aineiston käsittelyyn ja kuvaukseen esittelemällä valittua kirjallisuutta ja valinnan perusteita ja peilaamalla niitä tutkimuskysymykseen. (Kangasniemi ym. 2013,295-296.)

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen menetelmän ydin on käsittelyosan rakentaminen, jonka tavoitteena on tutkimuskysymykseen vastaaminen aineiston tuottamana laadullisena kuvailuna ja uusien johtopäätösten tekemisenä (Kangasniemi ym. 2013,295-296).

Tarkoituksena on siis kriittisesti yhdistää ja analysoida sisältöä eri julkaisujen tietoja yhdistämällä.

Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta voidaan kritisoida tutkimusmenetelmän subjektiivisuuden ja sattumanvaraisuuden vuoksi. Menetelmän vahvuutena voidaan kuitenkin pitää sen mahdollisuutta perustellusti johdattaa tarkastelu tiettyihin seikkoihin. (Kangasniemi ym. 2013,291.) Tätä olen hyödyntänyt tutkimuksessani, sillä valitsin tarkoituksella aineistooni sellaisia tutkimuksia tai artikkeleita, joissa oppimisen yhteys syrjäytymiskehitykseen on nähtävillä.

6.2 Tiedonhakuprosessi ja aineiston valinta

Tämän kirjallisuuskatsauksen tiedonhakuun on käytetty monia eri tiedonhakukanavia. Pääpaino on ollut Laurea-ammattikorkeakoulun Nelli-tiedonhakuportaalissa ja siellä hakuja on suoritettu seuraavissa tietokannoissa: Melinda, Ebsco, Sage journal, Arto ja Aleksi ja näiden lisäksi Google Scholar. Sisäänottokriteerit olivat tietokannoista hakusanoilla löydetty aineistot, julkaisun aikaväli vuosina 2000-2015, suomen ja englanninkielinen julkaisu sekä tekstin saatavuus ilman lisäkuluja. Hakusanoina käytetty oppimi? varhaiskasv? syrjäyt? ennaltaehk? ja näistä vaihdeltu eri variaatioita, mutta pääpaino on pidetty oppimisessa. Hakutulosten otsikoiden perusteella on tehty vahvaa karsintaa, sillä hakusanoilla tuli hyvin paljon tutkimuskysymykseen sopimattomia tuloksia. Otsikon ollessa edes hieman epäselvä, kuvaus tai tiivistelmä on luettu. Sopivien tiivistelmien perusteella on valittu tutkimuksia tai artikkeleita, joissa käsiteltiin tutkimuskysymyksen aihetta varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Useita teoksia on lainattu ja huomattu vasta niiden lukuvaiheessa aiheen olevan kuitenkin sopimaton tutkimuskysymykseen. Lisäksi on hyödynnetty eri julkaisujen lähdeluetteloita ja etsitty niistäkin mahdollisia sopivuuksia.

Muutama artikkeli on hyväksytty aineistoksi vaikka niissä on käsitelty esi- ja alkuopetuksessa tapahtuvaa oppimista, mutta katsoin niiden sopivan myös varhaiskasvatuksen alueelle tässä tutkimustapauksessa. Toisaalta esiopetus kuuluu myös osaksi varhaiskasvatusta vaikka se näissä artikkeleissa onkin rinnastettu vahvemmin alkuopetukseen.

Oppimista ja motivaatiota edistävä opettaja-oppilasvuorovaikutus -artikkeli perustuu Alkuportaatt - Lapset vanhemmat ja opettajat yhteistyössä koulutien alussa - seurantatutkimukseen, jossa selvitettiin luokahuonehavainnoin opetusryhmien vuorovaikutuksellista ilmapiiriä ja opettajien ohjauskäytäntöjä. Vaikka tämä artikkeli ei kerro suoranaisesti varhaiskasvatuksesta, päädyin valitsemaan sen, koska siinä kiinnostuksen kohteena oli ”tiedon saaminen lasten luku- ja kirjoitustaidon sekä laskutaidon ja motivaation suotuisaa kehitystä tukevista ympäristöistä ja käytännöistä varsinkin silloin, kun lapsella on todettu oppimiseen liittyviä riskejä.” (Pakarinen, Lerkkanen, Poikkeus & Rasku-Puttonen 2013, 94.) Artikkelin perusteella katsoin asiasisällön olevan hyödynnettävissä nuorempienkin lasten kanssa toimiessa. Tämän artikkelin kirjoittajat ovat Jyväskylän yliopiston professoreita tai tutkijoita opettajankoulutuslaitoksella ja he ovat toimineet vastuullisina tutkijoina Alkuportaatt-seurantatutkimuksissa, joihin artikkeleissa viitataan.

Toinen Alkuportaatt-tutkimukseen perustuva artikkeli Vertaissuhdevaikeudet, kielelliset taidot sekä lukemaan ja kirjoittamaan oppiminen, koskee esi-3 luokkalaisten parissa tehtyä tutkimusta lasten luku- ja kirjoitustaidon valmiuksista ottaen huomioon vertais- ja kaverisuhteet (Vartiainen ym. 2013, 39). Tutkimuksen tulokset siitä, että vertaissuhteilla on usein merkitystä lapsen oppimisen kannalta, vastaa myös mielestäni tutkimuskysymykseen. Kirjoittajat ovat Jyväskylän yliopistosta. Vartiainen on opiskelija, muut ovat joko professoreita ja lehtoreita ja Kiuru on tutkijatohtori psykologian laitokselta. Käyttämäni artikkeli on Otettu valtakunnallisen kasvatusalan valintayhteistyöverkoston kirjallisen kokeen aineisto 2013 -kirjasta helpomman saatavuuden vuoksi. Sama teksti on julkaistu aiemmin Niilo Mäki Instituutin NBI-Bulletin-lehdessä 22 (3), joka on Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erikoislehti.

Edelliseen artikkeliin liittyen aineistoksi valikoitui myös Laineen ja Neitolan toimittamaan tutkimukseen perustuva kirja (2002) Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Vaikka tässä kirjallisuuskatsauksessa käsitellään varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa oppimista, kuuluu tämä tutkimus mielestäni kiistatta tutkimuskysymykseeni, koska varhaiskasvatuksikäiset lapset oppivat vertaissuhteissa ja vuorovaikutuksessa ja sen roolia ei voi poissulkea oppimisprosessista, päin vastoin. Teos on Suomen kasvatustieteellisen seuran julkaisu ja kirjan toimittajat Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksen professori ja tutkija, jotka ovat olleet myös vahvasti mukana tutkimusprojektissa. Heidän lisäksi tutkimusprojektissa oli mukana kahdeksan tutkijaa, joista kuusi aloittivat tutkimustyönsä jo osana pro gradu-opintojaan.

Yksi tutkimuskysymykseen parhaiten vastaava artikkeli on Oppimisen ja kouluvalmiuksien tukeminen varhaiskasvatuksen keinoin (Silven, Mattinen, Lepola & Husu 2013), jonka

tarkoituksena on tarjota päivitettyä tutkimustietoa lastentarhaopettajille siitä, että varhaisen tuen tarpeen tunnistaminen mahdollistaa ennaltaehkäisemään oppimisvaikeuksien ja syrjäytymisriskien kasautumista kouluikässä. Tämä artikkeli käsitteli juuri varhaiskasvatuksen ja oppimisen merkitystä syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä. Artikkelin luotettavuutta puoltaa kirjoittajien uskottavuus, sillä kirjoittajat ovat Turun yliopiston opettajakoulutuslaitoksen professoreita, lehtoreita tai tutkijoita ja he ovat perehtyneet muun muassa varhaiskasvatukseen ja oppimiseen ja ovat tutkineet myös niihin liittyviä asioita.

Matemaattisten taitojen varhaiskehitys-artikkeli valikoitui aineistoksi artikkelin sisällön vuoksi. Matemaattiset taidot näyttelevät tärkeää roolia jo varhaislapsuudesta asti ja mikäli niissä jäädään jo kovasti jälkeen ennen koulunalkua, on erot lasten matemaattisissa taidoissa jo silloin suuret. Oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyn kannalta varhaiskasvatuksen tuella ja roolilla on merkitystä. (Aunio 2012, 53-83.) Käyttämäni artikkeli on Otettu valtakunnallisen kasvatusalan valintayhteistyöverkoston kirjallisen kokeen aineisto 2012 -kirjasta helpomman saatavuuden vuoksi. Sama artikkeli on julkaistu aiemmin teoksessa *Matematiikka - näkökulmia opettamiseen ja oppimiseen*, jonka ovat toimittaneet Räsänen, P., Kupari, P., Ahonen, T. & Malinen, P. 2004. Artikkelin on kirjoittaneet Helsingin yliopiston erityispedagogiikan professori Aunio, Turun yliopiston erikoistutkija Hannula sekä neuropsykologian erikoispsykologi Räsänen Niilo Mäki Instituutista.

Edellisten lisäksi päädyin kahteen englanninkieliseen aineistoon. Toinen on Englantilaiseen EPPSE- pitkäaikaistutkimukseen perustuva internet-sivusto, jossa tutkimuksen materiaalit ja tulokset sijaitsevat. Pitkäaikaistutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää varhaiskasvatuksen tehokkuutta ja tutkia kolmevuotiaan lapsen oppimisen kehitystä peruskoulun ajan. (Sylva ym. 2014.) Tutkimustulokset näyttäytyivät omaa tutkimuskysymystäni tukevinä. Tutkimus on tehty Lontoon UCL yliopistossa (University College London, Department of Early Years and Primary Education) ja se sopii aineistoksi julkaisijan uskottavuuden vuoksi.

Toinen englanninkielinen aineisto on Heckmanin (2008) artikkeli, jossa käsitellään varhaisen tuen vaikuttavuutta huono-osaisten lasten tulevaisuudelle niin yksilön oman hyvinvointinsa kuin myös kansakuntien talouden näkökulmasta. Talousnobelisti Heckman on todennut, että dollarin panostus varhaiskasvatukseen, tuottaa sen seitsemänkertaisena takaisin. Halusin ottaa tämänkin näkökulman tutkimukseeni ja perehtyä tarkemmin väitteen takana olevaan tutkittuun tietoon. Heckmanin tutkimuksia on viime vuosina lainattu useisiin varhaiskasvatuksen laatuun liittyviin kirjoituksiin, artikkeleihin ja tiedonantoihin. Heckman on tunnettu ja arvotettu henkilö ja siitä syystä pidän hänen aineistoksi valittua artikkeliaan luotettavana.

Englanninkielistä materiaalia olisi löytynyt myös enemmän kuin nämä kaksi, mutta päädyin valinnassani vain niihin. Mielestäni näiden seitsemän julkaisun lisäksi ei ollut tarvetta suuremmalle määrälle aineistoa. Lisäksi halusin painottaa enemmän Suomalaista tutkimusta, koska ollessamme Suomessa, myös tutkimuksen tarkastelukohdat saavat realistisempaa tukea Suomalaisia lapsia ja heidän oppimisestaan käsittelevistä aineistoista. Toki olin etukäteen tiedostanut sen, että mikäli tarpeeksi laadukasta ja tutkimuskysymykseen vastaavaa aineistoa ei löydy Suomesta, olisi ulkomainen tutkimus noussut tärkeämpään rooliin.

Tiedonhakuprosessi oli todella mielenkiintoista ja se kesti kauan. Näennäisesti aineistoa olisi ollut hyvin runsaasti. Tein kuitenkin tarkkaa rajausta ja jätin tietoisesti valitsematta aineistoa, jossa käsiteltiin vanhempien osuutta oppimisessa, lasten ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen merkitystä oppimisessa tai vanhempien tukemista lapsen oppimisessa kasvatuskumppanuuden tavoilla. Yleistä materiaalia varhaisesta puuttumisesta olisi löytynyt myös paljon sekä pelkästään oppimisvaikeuksista, mutta koin tiukan rajaamisen tutkimuskysymyksen ympärille olleen välttämätöntä tutkimuksen kasassa pysymisen vuoksi. Luonnollisesti oppiminen varhaiskasvatusiässä oli se punainen lanka, joten valinnan ulkopuolelle jäi aineistot koskien oppimista peruskoulun tai jatkokoulutuksen saralla. Mielestäni edellämainittuihin liittyvä tämän tutkimuksen kannalta tarvittava tieto löytyy teoreettisesta syrjäytymistä käsittelevästä osiosta.

Loppujen lopuksi olin melko tyytyväinen valittuun aineistoon. Muutama mielenkiintoiselta vaikuttanut ja tutkimuskysymystäni tiivistelmän perusteella koskettanut pro gradu löytyi hakuvaiheessa, mutta niistä oli saatavilla vain kirjastokappaleet kyseisissä yliopistoissa. Yliopistot sijaitsivat kuitenkin valitettavan kaukana, joten niitä en päässyt katsomaan.

7 Kirjallisuuskatsauksen tulokset

Kirjallisuuskatsauksen aineisto muodostui kahdesta tutkimuksesta, kolmesta tutkimukseen perustuvasta artikkelista ja kahdesta artikkelista. Alla olevassa taulukossa nämä aineistot ovat käsitelty pääpiirteittäin tutkimusten tai artikkeleiden tekijöiden, ilmestymisvuoden, otsikon, tarkoituksen ja aineiston keskeisten tulosten selvennykseksi.

Taulukko 1: Kirjallisuuskatsauksen aineistot lyhyesti; Kirjoittaja(t), artikkelin otsikko, tarkoitus sekä keskeiset tulokset

Tekijät, vuosi	Otsikko	Tarkoitus	Keskeiset tulokset
Aunio, P., Hannula, M., Räsänen, P. 2012	Matemaattisten taitojen varhaiskehitys	Artikkelissa tarkastellaan varhaisten matemaattisten taitojen kehitystä ja tavoitteena on tuoda tätä tietoisuutta vanhemmille ja pienten lasten kanssa työskenteleville.	Lasten matemaattiset taidot kehittyvät merkittävästi ennen kouluikää. Varhaiset matemaattiset taidot kehittyvät suurelta osin vuorovaikutuksessa, johon vaikuttavat lapsen yksilölliset taipumukset, lähiympäristön toiminta, kieli ja kulttuurin arvot. Päiväkodin leikki- ja toimintaympäristön kehittämisellä voidaan tukea etenkin matemaattisilta taidoiltaan heikoimpienkin lasten huomion kiinnittäminen lukumääriin. Oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyn kannalta on hyvin tärkeää tukea lasten varhaisia matemaattisia taitoja, muuten erot ovat koulun alkaessa jo hyvin suuria.
Sylva, K., Melhuis, E., Sammons, P., Siraj, I., Taggart, B. 2014	Effective Pre-School, Primary and Secondary Education (EPPSE) re-search project	Pitkäaikaistutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää varhaiskasvatukseen tehokkuutta ja tutkia kolme vuotiaan lapsen oppimisen kehitystä	Laadukas varhaiskasvatus (Pre-School 3-5vuotiaana) on tutkimuksen mukaan tehokas keino vähentää erityisopetuksen tarvetta heikoimmista kasvuolosuhteista tulevien lasten joukossa. Tutkimuksen mukaan erityinen tuki äidinkielessä ja lukemisessa etenkin heikoimmista lähtökohdista tulevien

		peruskoulun ajan.	lasten kohdalla on tehokas keino vähentää sosiaalista syrjäytymistä ja estää syrjäytymiskierteen jatkuvuuden. Päiväkodin henkilöstön ja lasten vuorovaikutuksen laadulla oli suuri merkitys ja lapset edistyivät paremmin henkilöstön osoittaessa lämpöä ja vastatessa yksittäisten lasten tarpeisiin.
Heckman, J.J. 2008.	Schools, skills and synapses	Artikkelissa käsitellään aikaista puuttumista investointina lasten tulevaisuuteen etenkin huono-osaisten perheiden lasten kohdalla.	Erot lasten kognitiivisissa ja ei-kognitiivisissa kyvyissä lujittuvat jo varhain ja ovat nähtävissä jo ennen kouluikää. Artikkelin mukaan kaikki oppiminen perustuu aikaisemmin opitulle. Varhaisessa vaiheessa kuten varhaiskasvatuksessa oppiminen muodostaa tärkeän tieto- ja taitopohjan joka edistää oppimista jatkossa. Varhainen oppiminen synnyttää myös motivaation oppia lisää. Varhainen oppiminen tekee myös uusien asioiden oppimisen myöhemmällä iällä helpommaksi. Oppimistulokset kouluissa ovat paremmat oppilailla, joiden tieto- ja taitopohja on muodostunut varhaisessa vaiheessa. Artikkelin tutkimuksissa on osoitettu, että syrjäytymisvaarassa olevien lasten oppimisen tukeminen varhaisessa vaiheessa tuottaa panoksen nähden korkean tuottovaikutuksen. Sen sijaan

			murroksessa aloitettu tuen vaikutukset jäävät panoksiin nähden alhaisiksi. Suurimpana syynä on, että murroksessa tietojen ja taitojen heikkoa perustaa ei pysty enää korjamaan. Tutkimuksen mukaan jokainen varhaiskasvatukseen sijoitettu dollari tuottaa pitkällä aikavälillä 7-10 dollaria.
Pakarinen, E., Lerkkanen, M.-K., Poikkeus, A.-M., & Rasku-Puttonen, H. 2013	Oppimista ja motivaatiota edistävä opettaja-oppilasvuorovaikutus	Artikkeli pohjautuu Alkuportaatt-seurantatutkimukseen, jonka tarkoituksena on ollut saada tietoa lasten oppimistaitotojen ja motivaation suotuisaa kehitystä tukevista oppimisympäristöistä ja käytännöistä etenkin oppimiseen liittyvien riskien omaavien lasten kohdalla.	Vahvan tunnetuen ja myönteisen ilmapiirin vahvistaminen on tärkeää etenkin sellaisten lasten kohdalla, joilla on oppimisessa ja kehityksessä riskitekijöitä. Ohjausvuorovaikutuksen ollessa lapsilähtöistä oli myös esiopetusikäisten kiinnostus oppimiseen ja opetuksen sisältöalueisiin vahvempi. Mitä laadukkaampaa toiminnan organisointi ja ryhmän hallinta on, sitä suurempi oppimismotivaatio lapsilla on. Esiopettajien työstressi oli negatiivisesti yhteydessä lasten oppimismotivaatioon sekä lasten sosiaalisiin taitoihin.
Laine, K., Neitola, M. (toim.) 2002	Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä	Perustuu pienten lasten sosiaaliset suhteet-tutkimusprojektin, jossa tehtävänä on ollut selvittää	Vertaissuhteista syrjään jääminen merkitsee lapsen sosiaalisen, emotionaalisen kuin kognitiivisenkin kehityksen etenemiselle todellista uhkaa. Syrjäytymisriskissä oleva lapsi voi joutua negatiiviseen kierteeseen ja lapsen auttaminen

		viisi-seitsemänvuotiaiden päiväkotilasten vertaissuhteista syrjäytymistä.	ulos siitä on erityisesti päiväkotien kasvatushenkilöstölle haastava tehtävä. Aikuisten asennoituminen syrjäytymisriskissä oleviin lapsiin vaikuttaa etenkin varhaislapsuudessa myös muiden lasten muodostamiin mielipiteisiin lapsesta. Kuinka paljon kasvatushenkilöstön toiminnalla on vaikutusta lasten sosiaalisen aseman muotoutumiseen ja sellaisena pysymiseen? Kiinnitettävä huomiota varhaiskasvattajien valmiuksiin havaita riittävän varhain lapsen kehityksen riskitekijöitä ja tiedostaa vertaissuhdeongelmien erilaiset ilmenemismuodot sisäänpäinsuuntautunut vs. ulospäinsuuntautunut oireilu.
Silven, M., Mattinen, A., Lepola, J., Husu, J. 2013	Oppimisen ja kouluvalmiuksien tukeminen varhaiskasvatuksen keinoin	Katsauksen tarkoitus on tarjota päivitettyä tutkimustietoa lastentarhaopettajille tehokkaista varhais(erityis)kasvatuksen tukitoimista. Tämän tiedon avulla varhaisen tuen tarpeen tunnistaminen mahdollistaa	Laadukkaan varhaiskasvatuksen on havaittu vähentävän syrjäytymisriskiä nuoruusiässä. Kasvattajan käsityksillä oppimisesta, valmiudella tunnistaa poikkeavia kehityskulkuja ja lapsen tukemisen tavoilla on siis merkitystä. Käyttäytymisen itsesäätelyn, puhumisen ja laskemisen perustaidot kehittyvät vuorovaikutusprosesseissa ensimmäisistä ikävuosista lähtien. Tämä vuorovaikutus muodostaa näin

		ennaltaehkäisemään oppimisvaikeuksien ja syrjäytymisriskien kasautumista kouluiässä.	myös perustan lapsen tuleville kouluvalmiuksille. Pedagogisessa vuorovaikutuksessa tärkeintä on välittävä kohtaaminen, jossa lapsi kokee muiden suhtautuvan häneen myönteisesti ja tunnistavan hänen tarpeitaan rakentavalla tavalla. Vuorovaikutuksen laadulla esi- ja alkuopetuksessa on huomattava merkitys koulumenestyksen ja opettajasuhteen kehittymisen kannalta erityisesti riskitekijöitä omaavilla lapsilla, kuten ongelmia tarkkaavaisuudessa, oppimisessa, sosiaalisissa taidoissa ja käyttäytymisessä. Lapset ovat tyytyväisempiä, kokevat myönteisempiä tunteita, yrittävät enemmän ja oppivat tehokkaammin, mikäli aikuiset hänen ympärillään kykenevät vastaamaan lasten itsenäisyyden, pätevyyden ja yhteenkuuluvuuden tarpeisiin. Vuorovaikutuksen tärkeys kielellisten valmiuksien sekä matemaattisen ajattelun kehittämisessä.
Vartiainen, J., Poikkeus, A.-M., Lerkkanen, M.-K., Nurmi, J.-E. & Kiuru, N. 2013	Vertaissuhdevaikeudet, kielelliset taidot sekä lukemaan ja kirjoittamaan oppiminen	Artikkeli perustuu Alkuportaat-tutkimukseen, jossa selvitettiin esiopetusikäisten lasten	Tutkimuksen mukaan esiopetusikäisen heikot kielelliset taidot olivat yhteydessä vertaissuhdeongelmiin ensimmäisellä luokalla. Torjunta vertaisryhmässä oli myös kielteisesti

		vertaissuhdeongelmien, kielellisten taitojen ja lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen välisiä yhteyksiä ensimmäisinä kouluvuosina.	yhteydessä lapsen myöhempään luku- ja kirjoitustaitoon. Vertaisryhmän torjuntaan olisi tärkeää puuttua jo varhaisessa vaiheessa ennen kouluikää, jotta vältettäisiin sen jatkuvuus eikä se pääsisi haittaamaan lapsen koulutaitojen kehitystä.
--	--	--	---

Aineistosta esiinnouseimmat teemat ovat vuorovaikutuksen, toimintaympäristön ja vertaissuhteiden yhteys varhaiskasvatuksessa tapahtuvaan oppimiseen.

7.1 Vuorovaikutuksen yhteys oppimiseen

Vuorovaikutus niin opettajan ja lasten välillä kuin lasten keskenkin on merkittävä vaikuttaja lasten sosioemotionaalisessa kehityksessä ja akateemisessa oppimisessa (Pakarinen, Lerkkanen, Poikkeus & Rasku-Puttonen 2013, 93; Sylva, Melhuis, Sammons, Siraj & Taggart 2014). Se on jopa osoittautunut kaikkein keskeisimmäksi oppimisprosessin tasoa määrittäväksi tekijäksi (Howes ym. 2008; Mashburn ym. 2008, ref. Pakarinen ym. 2013, 95).

Vuorovaikutuksen laadulla esi- ja alkuopetuksessa on oleellinen merkitys koulumenestyksen ja opettajasuhteen kehittymisen kannalta erityisesti sellaisilla lapsilla, joilla on havaittu useampia suotuisaa kehitystä uhkaavia riskitekijöitä, kuten ongelmia tarkkaavaisuudessa, oppimisessa, sosiaalisissa taidoissa ja käyttäytymisessä (Silven ym. 2013, 59).

Yhdysvaltaistutkimuksessa riskiryhmään kuuluvat lapset menestyivät selvästi paremmin kognitiivisissa ja kielellisissä tehtävissä ja heidän opettajasuhteensa oli myönteisempi luokissa, joissa opettaja vastasi lapsen emotionaalisiin tarpeisiin (Hamre & Pianta 1995, ref. Silven ym. 2013, 59). Myös Englantilaisessa tutkimuksessa ilmeni lasten kehittyvän sitä paremmin, mitä enemmän heidän tarpeitaan huomioitiin yksilöllisesti varhaiskasvatuksen henkilöstön toimiessa empaattisesti (Sylva ym. 2014).

Esiopetusikäisten kiinnostus lukemista ja matematiikkaa kohtaan oli Alkuportaati -tutkimuksen mukaan yhteydessä siihen, kuinka herkästi opettaja kuunteli lapsen tarpeita, eriytti opetustaan lasten tarpeiden mukaan ja tuki oppilaiden vuorovaikutusta oppimistilanteissa (Pakarinen ym. 2013, 100). Myös kasvattajan taito ohjata ja luoda selkeä pedagoginen rakenne oppimistilanteessa on todettu olevan yhteydessä lapsen motivaation muodostumiseen (Hokoda & Fincham 1995, ref. Silven 2013, 58).

Pedagogisessa vuorovaikutuksessa on ensiarvoista välittävä kohtaaminen. Välittävässä kohtaamisessa lapsi kokee muiden suhtautuvan häneen myönteisesti ja siinä pyritään lisäämään yhteistä ymmärrystä lapsen tilanteesta. Tällainen kokemus motivoi osapuolia toimimaan yhdessä ja se auttaa edistämään niin lapsen kuin kasvattajien tavoittelemia asioita. (Noddings 2002, ref. Silven ym. 2013, 57.)

Kasvattajan tapa sitoutua lapsen tarpeisiin ja myös tapa tukea ja kannustaa lapsen yrittämistä vuorovaikutuksen aikana vaikuttaa merkittävästi lapsen itseohjautuvuuden kehittämisessä (Silven 2013, 57).

Opetuksessa vuorovaikutuksen lähtökohtina voidaan pitää lapsen motivaation herättämistä oppimista kohtaan ja ryhmän tarpeiden ja lasten yksilöllisten oppimisen tarpeiden samanaikaista huomioimista (Pakarinen ym. 2013, 106).

Lasten kielellisten valmiuksien kehittymistä voidaan tukea vuorovaikutteisen lukemisen avulla. Silven ym. (2013, 64) viittaa Whitehurstin ym. (1994) kehittämään menetelmään dialogisesta lukemistavasta, jonka on havaittu vaikuttavan positiivisesti jo kolme- neljävuotiaiden lähtökohdiltaan heikompien lasten sanavaraston kasvuun. Dialogisessa lukemisessa tavoitteena on muuttaa tekstin lukeminen kohti keskustelevampaa lukemista, jossa esitetään avoimia kysymyksiä tekstistä lapselle. Tällöin lasta myös rohkaistaan osallistumaan ja ilmaisemaan itseään staattisen kuuntelun sijasta.

Kielenkehityksen tueksi etenkin heikoimpien lasten kanssa tarvitaan ylimääräistä tukea, jossa heille annetaan erityistä ja yksilöllistä huomiota ja työskentelyä vuorovaikutusta edistävien toimintojen avulla (Sylva ym. 2014.)

Myös varhaiset matemaattiset taidot opitaan vuorovaikutuksessa. Sosiaalisella vuorovaikutuksella ja erityisesti lapsen saamalla ohjauksella on suuri merkitys varhaisten matemaattisten taitojen kehityksessä. Lukuihin ja lukumääriin liittyvä ymmärrys rakentuu omakohtaisten kokemusten kautta, mutta myös vuorovaikutuksessa aikuisten ja muiden lasten kanssa. (Aunio ym. 2012, 67; Silven ym. 2013, 66.)

7.2 Toimintaympäristön yhteys oppimiseen

Koska lasten matemaattiset taidot kehittyvät merkittävästi jo ennen kouluikää, tätä kehitystä on varhaiskasvatuksessa mahdollista tukea ja auttaa lapsia taitojen kartuttamisessa. Lapsen kasvu- ja toimintaympäristöllä on siis suuri merkitys sille, miten ja kuinka paljon hän kohtaa matemaattisia asioita. Aunio ym. (2012, 70) mukaan Hannulan, Mattilan ja Lehtisen (2003) tekemän kolmivuotiaiden lasten päiväkotikokeilun perusteella on saatu näyttöä siltä, että päiväkodin leikki- ja toimintaympäristöä kehittämällä on mahdollista tukea matemaattisilta taidoiltaan heikoimpienkin kolmivuotiaiden lasten huomionkiinnittämistä lukumääriin ja sitä

kautta käynnistää lukumäärien tunnistamiseen ja tuottamiseen kohdistuva itsenäinen ja omaehtoinen harjoittelu. Kokeilussa ohjattiin myös päiväkodin aikuisia arvostamaan ja tukemaan lasten pienten lukumäärien havaitsemista arkitilanteissa, kuten syötäessä, puettaessa tai leluja ja tavaroita haettaessa. Myös leikeillä ja toimintamateriaaleilla pyrittiin herättämään lasten kiinnostus juuri lapsille tärkeiden esineiden, asioiden ja tapahtumien lukumääriin. (Aunio ym. 2012, 70; Silven ym. 2013, 66.)

Mikäli varhaiskasvatuksen ja esikoulun toimintaympäristöissä kiinnitetään tarpeeksi paljon huomiota arjen ilmiöiden ja tilanteiden matemaattisiin piirteisiin, on tällä mahdollista helpottaa monien oppilaiden siirtymää arjen matemaattisista käsitteistä koulun formaalisen matematiikan pariin. Lasten arki on täynnä asioita, joilla on myös matemaattinen puolensa ja varhaiskasvatuksen henkilöstö voi toimia näiden piirteiden havainnoitsijana ja matemaattisten ajatusten herättäjänä. Lapsen matemaattisen ajattelun kehityksen kehyksenä toimii se vuorovaikutusympäristö, josta hän saa virikkeitä. (Aunio ym. 2012, 66, 79.)

Varhaiskasvattajien virittämät matemaattisesti kehittävät leikki- ja toimintaympäristöt eivät kuitenkaan pelkästään riitä vaan tärkeintä lapsen matemaattisten taitojen kehittymisen kannalta on kuitenkin se, kuinka lapsi osallistuu näihin toimintoihin ja mitä hän itse tekee ja ajattelee tehdessään. Osa lapsista elää keskellä lukumäärien maailmaa ja he kiinnittävät huomiota ympäristössään oleviin esineiden lukumääriin tai tapahtumiin. Toiset lapset ovat vastaavasti kiinnostuneempia esimerkiksi värien, tunnelmien tai muotojen vaihteluista tai muutoksista kuin lukumääristä. Varhaiskasvatuksessa työskentelevien on hyvä huomioda, etteivät edes esikouluikäisistä lapsista kaikki välttämättä tarkastele tehtäviä matemaattisesti, vaikka ne olisi sellaisiksi tarkoitettu. Nämä lapset tarvitsevat yksityiskohtaista opastusta, jotta he oppisivat kiinnittämään huomiota tehtävän mukaisiin lukumääriin. Mikäli tätä ei tiedosteta, vaarana on se, että lapset, jotka tarvitsisivat eniten harjoitusta, tulevatkin itseasiassa harjoittelemaan kaikista vähiten. Tällä tavalla taitoerot lasten välillä voivat kasvaa jo varhaislapsuudessa hyvin suuriksi. (Aunio ym. 2012, 66-69).

7.3 Vertaissuhteiden yhteys oppimiseen

Vertaissuhteista syrjään jääminen - joka voi näkyä lasten kohdalla joko muiden lasten torjuntana, kiusatuksi joutumisena, kiusaajana toimimisena, syrjäanvetäytymisenä tai yksinäisyytenä sekä näiden ongelmien kasautuminen samoille lapsille - merkitsee lapsen sosiaalisen, emotionaalisen kuin kognitiivisenkin kehityksen terveelle etenemiselle todellista uhkaa. Laineen ym. tutkimuksen tulosten mukaan päiväkodissa lapset alkavat torjua monia syrjäanvetäytyviä, kiusaajia, kiusattuja ja yksinäisiä lapsia. Tällaisilla lapsilla on ongelmia erityisesti itsearvostuksen ja sosiaalisen käyttäytymisen alueilla. Toverisuhteista kärsivien lasten jäädessä vertaisryhmänsä ulkopuolelle heille saattaa muodostua aggressiivista ja

epäsosiaalista käyttäytymistä. Tutkimuksen tulokset tukevat myös negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessin toteutumista päiväkotikäisten lasten vertaissuhteissa. Lapsi ei tällöin saa harjoitusta juuri niissä sosiaalisissa taidoissaan joissa hänellä on vaikeuksia eivätkä hänen sosiaaliset taitonsa pääse kehittymään. Lapset itse eivät osaa pöytä pois tällaisesta tilanteesta vaan siihen tarvitaan aina aikuisen puuttumista. (Laine & Neitola 2002, 95-102.)

Vertaissuhteista syrjäytymisriskissä olevien lasten käyttäytyminen sosiaalisissa tilanteissa on tyypillisesti negatiivista ja kehittymättömämpää kuin muilla ryhmän lapsilla. Toisten lasten mielestä heillä on vastenmielisiä piirteitä, mikä heikentää ryhmässä hyväksytyksi tulemistä. Laineen ym. tutkimuksessa mukana olleilla päiväkodintyöntekijöillä oli moniongelmaisista kiusaajista ja syrjäänvetäytyneistä varsin kielteinen käsitys. Tulokset herättivätkin tutkijat pohtimaan sitä, kuinka paljon kasvatushenkilöstön toiminnalla on vaikutusta lasten sosiaalisen aseman muodostumiseen ja pysyvyyteen, sillä aikuisten asennoituminen syrjäytymisriskissä oleviin lapsiin vaikuttaa varsinkin varhaislapsuudessa myös toisten lasten mielipiteiden muodostamiseen kyseisistä lapsista. (Laine & Neitola 2002, 102.)

Vartiainen ym. tutkimuksessa selvitettiin lasten vertaissuhdeongelmien, kielellisten taitojen sekä lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen välisiä yhteyksiä lasten ensimmäisinä kouluvuosina alkaen esikouluvuodesta. Tutkimuksen mukaan vertaisryhmästä torjunta vaikuttaa negatiivisesti esikoulussa lukemisen esitaitoihin ja sitä kautta lukemisen oppimiseen. Tutkimustulokset lasten kirjoitustaidon kehitykseen antavat samanlaisen tuloksen ja siitä syystä lapsen luovuutta ja tuottavuutta tulisi tukea puuttumalla torjuntaan varhaisessa vaiheessa, koska hyvät kaverisuhteet toimivat edellytyksenä oppimiselle ja normaalille kehitykselle. Tutkimuksessa tutkittiin lisäksi vastavuoroisten ystävyys-suhteiden merkitystä, mutta siinä erot näkyivät vain yhdellä testin osa-alueella. Tulosten valossa näyttää siltä, että lukivalmiudet ovat enemmänkin yhteydessä torjuntaan vertaisryhmässä kuin siihen, onnistuuko lapsi saamaan kavereita ensimmäisellä luokalla. Tutkijat pohtivat syyksi sitä, että aktiivinen torjunta saattaa aiheuttaa lapselle ahdistusta vaikeuttaen koulutehtäviin keskittymistä enemmän kuin kaverisuhteiden ulkopuolelle jääminen. Toisaalta tutkimuksessa ei käynyt ilmi, onko lapsella kaverisuhteita muualla kuin omalla luokallaan ja näin ollen yksikin ystävyys-suhde luokan ulkopuolelta voi suojata lasta haittatekijöiltä. (Vartiainen ym. 2013, 55-60.)

Varhain päiväkotikässä alkanut torjunta voi johtaa kehityskulkuun, jossa lasta tullaan kohtelevaan huonosti jo koulussa, hänen osallistumisensa vuorovaikutukseen vähenee ja oppiminen heikkenee (Buhs ym. 2006, ref. Vartiainen ym. 2013, 44). On myös havaittu, että kouluiän torjuttu asema lisää riskiä myöhemmän iän psyykkisiin ongelmiin (Newcomb ym. 1993, ref. Vartiainen ym. 2013, 41).

8 Pohdinta

Pohdintaosuudessa käsittelen kirjallisuuskatsauksessa esiinnousseita tuloksia laajemmin suhteessa teoreettisiin lähtökotiin. Tämän jälkeen tarkastelen kulunutta opinnäytetyöprosessia, johon kuuluu myös tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden tarkastelu. Lopuksi mietin muutamia esiinnousseita jatkotutkimusehdotuksia.

8.1 Tulosten pohdinta

Opinnäytetyöni ajatus lähti uutisesta, jonka mukaan Suomessa tällä hetkellä joka kahdeksas peruskoulun päättävä poika ei osaa lukea sillä tasolla, joka mahdollistaa jatko-opinnot tai menestymisen työelämässä. Osa heistä tulee kuitenkin pärjäämään elämässään muita vahvuuksiaan käyttäen, mutta osan tulevaisuuteen koulu-uralta putoaminen ennustaa tiettyjä aikuiselämän piirteitä, kuten heikkoa työmarkkina-asemaa ja alhaista tulotasoa, osa syrjäytyy ja joutuu yhteiskunnan normien ulkopuolelle. Syrjäytymisen ja koulunkäynnin keskeyttämisen taustalta löytyy usein heidän vanhempien vanhemmuuteen liittyviä haasteita sekä omakohtaisia oppimisvaikeuksia, vähäistä oppimismotivaatiota ja kielteisiä oppimiseen liittyviä ajattelutapoja.

Nuorten syrjäytymisestä tai syrjäytymisriskiin joutumisesta on tehty tutkimuksia, joiden tuloksia olen esitellyt teoriaosuudessa. Tutkimuksista ilmenneitä aikuisiällä syrjäytymiseen johtaneita syitä oppimisen näkökulmasta katsottuna on ollut oppimisvaikeudet (Opetusministeriö 2003; Alanen ym. 2014; Kuula 2000; Hämäläinen 2005; Linnakangas & Suikkanen 2004), koulutuksen puute (Riihimäki ja Ronkainen 2010;), syrjäänvetäytyminen (Opetusministeriö 2003) ja sosiaalisten suhteiden ongelmat (Riihimäki ja Ronkainen 2010). Toki näiden lisäksi tuloksissa oli muitakin kuin aivan suoraan oppimiseen liittyviä syitä kuten päihteiden käyttö, työttömyys ja mielenterveysongelmat. Näihinkin syyt voivat tuki juontaa juurensa oppimiseen liittyviin asioihin.

Järventien (2000) lapsia koskevassa syrjäytymistutkimuksessa suuri osa vakavan syrjäytymisriskin omaavista lapsista oli koulukiusaamisen kohteena ja enemmistö kiusasi toisia lapsia. Alanen (2014) sai myös samantyyllisiä tuloksia nuorten kohdalla, jossa oli näkyvillä vahvoja koulukiusaamiskokemuksia. Lisäksi lasten kohdalla erilaiset oireilut johtavat useimmiten huonoihin koulusuorituksiin ja sitä kautta vaikeuttavat opintomahdollisuuksia (Opetusministeriö 2003).

Nämä edellämainitut tulokset kertovat mielestäni karua kieltä siitä, kuinka paljon sosiaalisten taitojen heikkous ilmenee sosiaalisten suhteiden ongelmina ja kiusaamisena ja voidaan vain arvioida kuinka todennäköisesti nämä ongelmat ovat olleet näkyvissä jo varhaiskasvatasiässä.

Tähän tulisi kaikkien lasten kanssa työskentelevien puuttua ja auttaa heitä sosiaalisten taitojen oppimisessa. On hyvä kiinnittää huomiota myös siihen, että yhtälailla niin kiusatut kuin kiusaajat tai muuten vain syrjäänvetäytyvät lapset saattavat jäädä vertaisryhmänsä ulkopuolelle jolloin edellytykset oppimiselle heikkenevät.

Tämän teoreettisen tiedon perusteella voidaan miettiä tutkimuskysymystä millaisia yhteyksiä varhaiskasvatuksessa tapahtuvalla oppimisella on syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn. Varhaiskasvatuksessa syrjäytymisen ennaltaehkäisy voidaan mielestäni tässä tapauksessa kääntää myös muotoon lasten tukeminen oppimisessa ja kehityksessä varhaiskasvatuksen keinoin. Muutos ajattelutavassa helpottaa myös tuloksien esittämistä ja niiden pohtimista. Kuinka siis lapsia voidaan tukea oppimisessa heidän ollessaan varhaiskasvatuksen piirissä?

Ensimmäiseksi voidaan tarkastella sitä, kuinka lapsi oppii. Nykytietämyksen mukaan puhumisen ja laskemisen perustaidot kehittyvät vuorovaikutusprosesseissa jo ensimmäisistä ikävuosista lähtien. Varhainen vuorovaikutus muodostaa siis perustan lapsen tuleville kouluvalmiuksille. Erot lasten kognitiivisissa ja ei-kognitiivisissa kyvyissä näkyvät ja lujittuvat tutkimusten mukaan jo ennen kouluikää ja ne liittyvät lapsen saamaan kasvatukseen (Heckman 2008). Yleensä lapset viettävät ensimmäisen tai ensimmäiset vuodet kotona, eikä varhaiskasvattajilla ole mahdollisuutta puuttua siihen aikaan. Mutta lapsen tullessa päivähoidon tai esiopetukseen, voimme vielä vahvistaa tai muokata aiemmin vuorovaikutusprosesseissa tapahtunutta oppimista.

Lapsen ajattelun kehityksen kehyksenä toimii se vuorovaikutusympäristö, jossa lapsi toimii. Siitä syystä vuorovaikutuksen laadulla on myös aineiston mukaan tärkeä merkitys oppimisessa. Vuorovaikutus aikuisten ja lasten välillä on merkittävä vaikuttaja lasten sosio-emotionaalisessa kehityksessä ja akateemisessa oppimisessa. Se on jopa osoittautunut kaikkein keskeisimmäksi oppimisprosessin tasoa määrittäväksi tekijäksi. Vuorovaikutuksen laatua varhaiskasvatuksessa voidaan tarkastella kolmella osa-alueella, jotka ovat tunnetuki, ryhmän organisointi ja ohjauksellinen tuki.

Vahvan tunnetuen ja ryhmän myönteisen ilmapiirin vahvistaminen on tärkeää erityisesti riskitekijöitä omaavien lasten kanssa. Riskitekijöillä tarkoitetaan tässä yhteydessä suotuisaa kehitystä uhkaavia tekijöitä, kuten ongelmia oppimisessa, tarkkaavaisuudessa, käyttäytymisessä tai sosiaalisissa taidoissa. Aineiston tutkimusten mukaan lapset ovat menestyneet selvästi paremmin kognitiivisissa ja kielellisissä tehtävissä, mikäli opettaja tai varhaiskasvattaja on vastannut lasten emotionaalsiin tarpeisiin. Näistä tuloksista on mahdollista päätellä, että opettaja-oppilassuhteen laadulla on merkitystä lasten suotuisaa kehitystä tukevana ja mahdollisesti jopa muiden haitallisten vaikutusten kompensoivana tekijänä. On näyttöä myös siitä, että opettajan luomalla myönteisellä ilmapiirillä

lukivaikeuksia omaavat lapset kokivat vähemmän vertaissyrrjintää muihin luokkiin verrattuna. (Pakarinen ym. 2013).

Ohjauksellisella tuella tarkoitetaan tässä esimerkiksi varhaiskasvattajan antamaa palautetta, käsitteiden opettamista ja kielellistä mallintamista ja kielenkäyttöä. Sen on myös tutkimuksissa havaittu olevan yhteydessä lasten akateemiseen oppimiseen, sosiaaliseen kompetenssiin sekä alhaisempaan ongelmakäyttämiseen. Ryhmän toiminnan organisoinnilla on myöskin huomattu olevan yhteys koulutaitojen suotuisampaan kehitykseen.

Tarkoitukseni on ollut pitää pohdinta melko yleisellä tasolla mielestäni tärkeimpien kysymykseen liittyvien tulosten osalta, mutta muutamassa kohdassa koen tärkeäksi hieman syventää ymmärrystä oppimisen saralla. Ensimmäiseksi muutama asia kielenoppimisesta ja sen jälkeen vielä matemaattisten taitojen merkityksestä. Näiden kahden osa-alueen voidaan ajatella muodostavan oppimisen keskiön ja niiden taso määrittelee muuta oppimista.

Koska kielestä muotoutuu varhaislapsuudessa keskeinen ajattelun ja ilmaisun väline, varhaiskasvatuksessa vietetyt vuodet ovat tärkeitä lapsen kielenkehitykselle. Kielen kehityskulku heijastuu kouluikään saakka ja sen on osoitettu olevan yhteydessä lukutaidon oppimiseen. Myös valmius ymmärtää ja kertoa tarinoita on lapselle keskeinen kouluvalmius luetunymmärtämisen perustuessa näihin taitoihin. Lasten väliset kielelliset erot ovat aineiston perusteella myös suuria, joten sen kehityksen tukeminen on varhaiskasvatuksessa tärkeää. Etenkin lasten, joiden kotikieli ei ole suomi tai ruotsi, tulee saada eristyistä huomiota tämän taidon kanssa. Näille lapsille onkin kehitetty omia suomi toisena kielenä- toimintamalleja, joihin ei tässä työssä ole ollut mahdollista eikä tarkoituksenmukaistakaan syventyä. Aineistosta nousi silti esille se, kuinka tärkeää jokaisen varhaiskasvatuksessa työskentelevän on tiedostaa vuorovaikutuksen ja puheen tärkeys kaikkien lasten kielen kehittymisen tukemiseksi, mutta etenkin näiden lasten kanssa. Lasten kanssa tulisi kiinnittää huomiota puheen selkeyteen sekä siihen, että lapset varmasti ymmärtävät sen, mitä heille sanotaan.

Toinen myöhempää oppimista tukeva tai heikentävä osa, on lasten matemaattiset taidot. Tutkimusten mukaan matemaattisten taitojen kehittymiseen ja siitä johtuviin eroihin oppimisessa tulisi kiinnittää huomiota erityisesti varhaiskasvatuksessa. Tutkimusten mukaan lapset, jotka spontaanisti kiinnittävät huomiota lukumääriin, saavat sitä kautta paljon enemmän matemaattisen ajattelun harjoitusta, joka taas kehittää matemaattisia taitoja. Tästä johtuen erot lasten matemaattisissa taidoissa ovat suuret koulun alkaessa. Koska lasten matemaattiset taidot kehittyvät merkittävästi jo ennen kouluikää, voidaan lasten kehitystä tukea ja kannustaa varhaiskasvatuksen keinoin. Yksinkertaisesti se tapahtuu niin, että varhaiskasvattajat kiinnittävät lapsen huomiota arjen ilmiöiden ja tilanteiden matemaattisiin piirteisiin. Toimintaympäristöllä on myös suuri rooli näiden taitojen harjoittamisessa ja sitä

tulisi muuttaa ja muokata lasten tarpeiden mukaan oppimista tukevaksi. Varhaiskasvattaja voi tukea etenkin matemaattisilta taidoiltaan heikoimpia lapsia kiinnittämään huomiota lukumäärien havaitsemista arkitilanteissa, kuten pukiessa tai syödessä. Tämä on mielestäni hyvin tärkeä osa-alue, johon tällä hetkellä tunnutaan kiinnittävän enenemässä määrin huomioita ja syystäkin. Etenkin oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyn kannalta on hyvin tärkeää tukea lasten matemaattisia taitoja, jotta erot koulunkäynnin alkaessa eivät ole eri lasten kohdalla suuria.

Mielestäni hyvin tärkeä oppimiseen liittyvä puoli on lapsen motivaatio. Salovaaran (2004) mukaan viimeaikainen motivaatiotutkimus on osoittanut motivaatiolla olevan merkitystä oppimaan oppimisen kannalta. Hänen mukaan motivaatioon liittyy oppijan käsitys itsestä oppijana sekä oppimistilanteisiin liittyvät seikat. Vuorovaikutusprosessit ovat myös tutkimusten mukaan yhteydessä lasten oppimismotivaatioon. Tutkimusten (Pakarinen ym. 2013) mukaan lapset ovat olleet motivoituneimpia oppimiseen mikäli varhaiskasvattaja on kuunnellut lapsen tarpeita, eriyttänyt opetustaan lasten tarpeiden mukaan ja tukenut oppilaiden vuorovaikutusta. Tuloksista voisi päätellä, että mahdollistamalla lapsille onnistumisenkokemuksia oppimisessa tuetaan lapsen positiivista käsitystä itsestään oppijana ja pidetään oppimismotivaatiota yllä. Lapsi joka on motivoitunut ja jolla on hyvä itsetunto oppii enemmän kuin lapsi, jolla on huono itsetunto ja vähäinen motivaatio (Heckman 2008). Varhaiskasvatuksessa on siis hyvin tärkeää herättää ja pitää yllä lapsen motivaatiota oppimista kohtaan. Sitä voidaan pitää yllä ja kasvattaa lapsen saadessa toimia omalla lähikehityksen vyöhykkeellä, jolloin lapsi kokee voivansa onnistua uuden oppimisessa.

Kehitysriskejä koskevat tutkimukset ovat osoittaneet oppimisvaikeuksien olevan selvästi yhteydessä heikkoon sosiaaliseen selviytymiseen ja mielenterveysongelmiin. Oppimisvaikeudet ilmenivät myös useissa tutkimuksissa yhtenä syrjäytymiseen johtaneista syistä. Tutkimukset osoittavat myös sen, kuinka tärkeää olisi lasten kohdalla kiinnittää erityisesti huomiota erilaisiin oppimistyyliin ja oppimisvaikeuksiin. Välttämättä kyse ei aina ole kuitenkaan suoranaista oppimisvaikeuksista. Lapsi saattaa esimerkiksi kohdata hankaluuksia ymmärtää juuri opetettua asiaa, mutta mikäli hän ei saa apua siihen, hän ei voi ymmärtää seuraavaa asiaa, johon tulisi olla edellinen asia ymmärrettynä pohjalla. Tutkimusten mukaan tällainen voi käynnistää lumipalloefektin joka tulee päätymään vaikeuteen oppimisessa. Olisi siis tärkeää kiinnittää huomiota erilaisiin oppimistyyliin ja pyrkiä tukemaan jokaista lasta yksilöllisten tarpeiden mukaan. Varhaiskasvatuksessa lasten tulisi saada onnistua uuden asian oppimisessa vaikka lapset oppisivatkin eri tahdissa.

Varhaiskasvatuksessa on erittäin tärkeää havainnoida lapsia, jotta mahdolliset poikkeavuudet kehityksessä tai oppimisessa huomattaisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Varhainen tunnistaminen onkin varhaiskasvatuksessa tärkeässä asemassa pyrittäessä vaikuttamaan

oppimisvaikeuksien kehitykseen. Oppimisvaikeuksista löytyy hyvin tietoa erilaisten oppimisvaikeuksien tunnistamiseksi ja tukemiseksi. Pääsääntöisesti varhaiskasvatuksessa perehtyneisyys tähän aihealueeseen löytyy ryhmässä työskentelevältä tai kiertävältä erityislastentarhanopettajalta joka yhdessä lasta havainnoineen lastentarhanopettajan kanssa tekevät arvioita lapsen oppimisesta, mutta lapsen normaalin kehityksen tunteminen edesauttaa muitakin huomaamaan mahdollisia huolia. Mikäli tarvetta oppimista voidaan helpottaa ja kehitystä tukea esimerkiksi erityisopetuksen, puheterapian, toimintaterapian ja neuropsykologisen kuntoutuksen keinoin.

Aineiston mukaan varhaiskasvatuksessa oppimisvaikeuksia kohdatessa tärkeää olisi kuitenkin pitää yllä lapsen motivaatiota oppimista kohtaan. Tähän auttaa varhaiskasvattajan pedagoginen ohjaus, jossa kasvattaja säätelee joustavasti tehtävän vaatimustasoa siten, että lapsi saa onnistumisen kokemuksia omaehtoisesta toiminnasta ja omien toimintojensa säätelystä. Tähän lapsi tarvitsee kuitenkin aikuisen apua.

Koska oppiminen ei ole pelkästään yksilössä tapahtuva tiedollinen prosessi vaan se on lisäksi sosiaalinen ja kulttuurinen prosessi, on lasten vertaissuhteiden tukeminen varhaiskasvatuksessa tärkeää. Tutkimusten mukaan vertaissuhteista syrjäytyminen merkitsee lapsen sosiaalisen, emotionaalisen kuin kognitiivisenkin kehityksen etenemiselle todellista uhkaa ja on kielteisessä yhteydessä lapsen myöhempään luku- ja kirjoitustaitoon (Vartiainen ym. 2013; Laine & Neitola 2002). Teorissa on myös osoitettu leikin edistävän lapsen kouluoppimisessa tarvittavia taitoja ja leikkiminen toisten lasten kanssa mahdollistaa monipuolisen oppimisen. Aikuisten tulee ohjata lapsia leikeissä ja leikkitaidoissa, jotta siitä ei synny estettä leikkiin osallistumiselle tai sen jatkumiselle. Varhaiskasvattajat voivat pedagogisilla ratkaisuillaan vaikuttaa tähän. Lapsia pitäisi tukea vertaissuhteissa, jotta jokaisella on positiivinen paikka ryhmässä ja oppiminen mahdollistuu. Jokainen lapsi, niin syrjäänjätetty, syrjäänvetäytynyt, kiusattu tai kiusaaja tarvitsevat aina aikuisten apua päästäkseen tasavertaiseksi ryhmänjäseneksi.

Lapsen asema vertaisryhmässä on monella tavalla merkityksellinen. Koska vertaissuhteet muovaavat myös lasten minäkäsitystä ja itsetuntoa, erityinen riski lapsen kehitykselle näyttää olevan, jos hän joutuu vertaisryhmässään muiden lasten aktiivisen torjunnan kohteeksi tai kiusaa muita tai vetäytyy kokonaan syrjään toisista lapsista. Tutkimusten mukaan näyttää myös siltä, että torjunta päiväkodin vertaisryhmästä ennustaa heikompaan lapsen koulumenestystä sekä sopeutumattomuusongelmia kouluun. Lapset tarvitsevat toisiaan myös oppimiseen, sillä varhaiskasvatuksessa tapahtuva oppiminen tapahtuu suurelta osin toisten lasten avulla. Lapset mallioppivat katsoen kuinka toiset lapset toimivat, he oppivat sosiaalisia taitoja yhteisleikeissä tai ristiriitatilanteita selvittäen. He pohtivat yhdessä heidän mieltään askaruttavia asioita ja mikäli joku lapsi ei tunne kuuluvansa vertaisryhmäänsä vaan jää

ulkopuoliseksi joko kiusaajana, kiusattuna tai vaan jättäytyen syrjään muusta ryhmästä, jää tällainen lapsi myös näiden oppimistilanteiden ulkopuolelle. Tätä varhaiskasvattajien tulee mielestäni kaikin keinoin pyrkiä välttämään ja vertaisten torjuntaan tulisi puuttua mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Varhaiskasvatuksessa lapset ovat kuitenkin aikuisten silmien alla aivan eri tavalla kuin koulumaailmassa, joten mielestäni kenenkään lapsen ei pitäisi joutua aloittamaan koulunkäyntiään yksinäisenä ajatellen ettei ole kuulunut ryhmään. Varhaiskasvatuksessa pitäisi olla mahdollista auttaa lapsia sosiaalisten taitojen oppimisessa ja ryhmään kuulumisessa.

Laineen & Neitolan (2002) tutkimus nosti lisäksi esille mielestäni tärkeän näkökulman kasvatushenkilöstön toiminnan vaikutuksesta lasten sosiaalisen aseman muodostumiseen ja pysyvyyteen vertaissuhteissa. Tutkimuksessa mukana olleilla varhaiskasvattajilla oli moniongelmaisista sekä syrjäänvetäytyivistä lapsista varsin kielteinen käsitys. Varhaislapsuudessa aikuisten negatiivinen asennoituminen lapsiin heidän joidenkin ominaisuuksien vuoksi näkyy myös yleensä selvästi toisille lapsille. Lapset muodostavat helposti samansuuntaisia mielipiteitä kuin aikuiset. Tällainen opettajan huomion kohteena oleminen negatiivisessa mielessä on lapselle aika raskas taakka ja sen raskautta lisää toisten lasten samansuuntainen suhtautuminen. Tämä on mielestäni myös sellainen asia, johon varhaiskasvattajien tulisi erityisesti kiinnittää huomiota, jotta he eivät olisi toiminnallaan aiheuttamassa vertaisryhmästä syrjäyttämistä.

Eppse-tutkimuksen mukaan päiväkodissa oloaika olisi ollut oppimisen ja kehittymisen kannalta ratkaiseva tekijä. Sen mukaan alle kolmivuotiaina päiväkodissa aloittaneet lapset olisivat älyllisesti kehittyneempiä, kuin myöhemmin aloittaneet. Toisaalta samassa tutkimuksessa osalla lapsista, jotka olivat aloittaneet päiväkotiryhmässä alle kaksi vuotiaana oli lieviä käyttäytymishäiriöitä kolme- ja viisivuotiaainen. Muissa aineistossani mukana olleissa tutkimuksissa ei oltu tutkittu varhaiskasvatuksessa aloittaneiden iän vaikutusta kehitykseen, joten tämän yhden tutkimuksen perusteella en tekisi kovin yleistettäviä johtopäätöksiä.

Loppuyhteenvedon voidaan huomata vuorovaikutuksen merkityksen nousseen hyvin tärkeäksi tutkimustulokseksi. Tutkimusten perusteella varhaiskasvatuksessa varhaiskasvattajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen vaikuttavuus on tärkeässä asemassa oppimisessa sekä sosiaalisten taitojen oppimisessa ja sitä kautta voidaan sanoa syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä. Lasten valmiuksien tukeminen on kannattavaa, koska lapsuudesta alkava kehitys on prosessi, jossa aiempi kehitys vaikuttaa myöhempään. Tutkimusten perusteella varhaiskasvatuksella voidaan siis vaikuttaa todella merkittävästi lapsen oppimiseen kaikkien päivähoidossa olevien lasten kohdalla, mutta erityisesti riskitekijöitä omaavien lasten kohdalla. Etenkin ulkomaiset tutkimukset korostivat varhaiskasvatuksen merkitystä heikoimmista kasvuolosuhteista tulevien lasten kohdalla. Tutkimustuloksissa niin kehityksen

ja oppimisen riskitekijöiden havaitseminen kuin vertaissuhdeongelmien erilaisten ilmenemismuotojen oireilujen tunnistaminen ja näissä tukeminen ovat olennainen osa varhaiskasvattajien ennaltaehkäisevää työtä, jolla on kauaskantoisia vaikutuksia lasten tulevaisuuteen.

Varhaiskasvatuksessa ei voida täysin estää nuoruusiän tai aikuisuuden syrjäytymistä, koska siihen liittyviä syitä on lukuisia.

Olen kuitenkin sitä mieltä, että voimme osaltamme vaikuttaa siihen, ettei juuret lasten syrjäytymiseen saa ainakaan alkuaan varhaiskasvatuksessa vietetyistä vuosista, joko vertaisryhmästä syrjäytymisellä, oppimisvaikeuksien tunnistamattomuudella tai niiden huomiotta jättämisellä. Varhaiskasvattajat tuntuvat olevan tällä hetkellä suuren paineen alla, jossa paine kasvattaa lapsiryhmiä ja rajata subjektiivista päivähoito-oikeutta tulevat toteutuessaan muuttamaan varhaiskasvatuksen resursseja. Ryhmäkokoihin emme voi vaikuttaa, mutta vuorovaikutuksen lempeyteen ja asenteisiin lapsia kohtaan jokaisen varhaiskasvattajan tulisi erityisesti kiinnittää huomiota tiedostaen niiden tärkeyden lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta.

8.2 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessini alkoi aiheen pohdinnalla ja hahmotelulla alkuvuodesta 2015. Esitin aiheen ONT-hankekokouksessa Laurea ammattikorkeakoulussa maaliskuussa ja sain aiheelleni vihreää valoa ohjaavalta opettajaltani sekä kannustusta muilta hankekokoukseen osallistujilta. Tämän jälkeen aloitin tarkemman perehtymisen aiheeseen, joka johti aiheen tarkentumiseen ja rajaamiseen. Lähestyin tässä vaiheessa Pilke-päiväkotien varhaiskasvatuspäällikköä huhtikuun alussa ja he olivat kiinnostuneita aiheestani ja sen tuloksien hyödyntämisestä työntekijöidensä tietoisuuteen.

Aloitin tutkimussuunnitelman teon alustavalla kirjallisuuskatsauksella, joka yleensä toteutetaan kirjallisuuskatsaus-tyyppisissä tutkimuksissa ja jonka avulla tutkimuskysymys määritellään ja liitetään osaksi teoreettista kehystä (Kangasniemi ym. 2013, 295).

Tutkimussuunnitelman esitin ONT-hankekokouksessa toukokuussa Laurea ammattikorkeakoulussa. Suunnitelman hyväksynnän jälkeen aloitin todellisen aiheiston etsinnän. Käytin useita viikkoja pelkästään läpikäymällä kirjallisuutta ja tutkimuksia yrittäen pitää mielessä tutkimuskysymyksen, johon aineiston tulisi vastata. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa kirjallisuuskatsauksen aineiston riittävyyden määrää tutkimuskysymyksen laajuus ja tämä ohjasi myös omaa aineiston valintaa. Valitsin kuitenkin mielestäni osuvimmat tutkimukset tai artikkelit etenkin suomenkielisestä aineistosta. Englanninkielisiä olisin voinut löytää ehkä useampia, mutta katsoin näiden kahden suuren ja merkittävän englanninkielisen tutkimuksen ja artikkelin antavan jo vastauksia ja tältä osin

sain pidettyä aineiston vielä sen kokoisena, että saatoin sitä itsekseni käsitellä. Lisäksi ulkomaalaisia tutkimuksia hyödynnettäessä tulee tiedostaa kulttuureiden ja toimintatapojen erilaisuuden vaikutukset tuloksiin. Halusin taata tutkimukseni luotettavuuden sillä, että pystyin ymmärtämään aineiston taustat ja siltä osin perustelemaan aineiston valinnan totuudellisuuden ja puolueettomuuden. Lopulta päädyin valitsemaani aiheistoon jolloin pääsin todella tutkimuksen ytimeen.

Seuraavaksi oli vuorossa kuvailevan kirjallisuuskatsauksen käsittelyosan rakentaminen, jota pidetään menetelmän ytimenä (Kangasniemi ym 2013, 296). Siinä minulla oli tavoitteena vastata tutkimuskysymykseen aineiston tuottamana laadullisena kuvailuna. Aluksi tein taulukon tutkimusaineistosta, johon kirjasin artikkelin tai tutkimuksen tekijät sekä ilmestymisvuoden, aineiston otsikon, sen tarkoituksen sekä keräsin keskeiset tulokset. Näistä keskeisistä tuloksista löysin joitain samankaltaisuuksia, joita kuvailin vielä tarkemmin. Lopuksi tutkimuskysymykseen vastaaminen tapahtui teorettisiin lähtökohtiin peilattuna pohdinta-osuudessa.

Tutkimuksen tulosten valmistuttua pohdin vielä tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä sekä jatkotutkimusehdotuksia. Lopulta opinnäytetyö valmistui syksyllä 2015.

Opinnäytetyöprosessini eteni johdonmukaisesti ja pysyin itselleni asetetussa aikataulussa. Työskentely yksin on antanut vapauksia tehdä tutkimusta itselleni sopivina aikoina ja sopivaan tahtiin. Toisaalta toisen henkilön mukana olo olisi mahdollistanut yhteisen pohdinnan ja ajatusten vaihdon.

Pohdin monesti tutkimuskysymystäni ja olin välillä jopa hieman epäilevällä kannalla siitä, millaisia vastauksia tulen löytämään. Lähinnä mietin kuinka saan pidettyä aiheen kasassa niin, että varhaiskasvatuksessa tapahtuva oppiminen pysyy keskiössä, kuitenkin syrjäytymisnäkömää unohtamatta. Aineiston valinnassa kiinnitin jopa niin paljon huomiota tähän näkökulmaan, että pelkäsin ajatuvani sen takia liian valikoituun aineistoon. Kuitenkin lopussa olin tyytyväinen siitä, että mikäli näin moni artikkeli ja tutkimus puhuu näiden tulosten puolesta, täytyy tulosten olla myös ainakin tämän aineiston osalta totta. Toisaalta en myöskään ainakaan tietoisesti ohittanut sellaisia tutkimuksia, jotka olisivat olleet sitä mieltä, ettei varhaiskasvatuksessa tapahtuvalla oppimisella olisi yhteyksiä syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä. Näin ollen voin olla tyytyväinen omaan opinnäytetyöprosessiini sekä sieltä löytämiini tuloksiin.

8.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa keskeinen menetelmän luotettavuuteen vaikuttava tekijä on aineiston valinta. Implisiittisessä aineistonvalinnassa aineistonvalintaa ja sen perusteiden luotettavuutta on tarkasteltu aineiston käsittelyn ja kuvauksen lomassa ja nämä sisältyvät tässä työssä kappaleeseen 6.2 Tiedonhakuprosessi ja aineiston valinta. Olen käsitellyt avoimesti aineiston valintaa ja perustellut aineistojen luotettavuutta ja sopivuutta tutkimukseeni. Olen ottanut aineiston valinnassa huomioon alkuperäistutkimuksen tai artikkelin roolin suhteessa tutkimuskysymykseen vastaamiseen. Olen myös mielestäni liittänyt aineistoista ilmenneet johtopäätökset ja tulokset riittävän vahvasti teoreettiseen taustaan, joten tämänkään ei pitäisi heikentää luotettavuutta. (Kangasniemi ym.2013,298.)

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa luotettavuuden arvioinnissa arvostetaan tukeutumista vahvaan teoreettiseen pohjaan ja niistä tehtyihin loogisiin ja johdonmukaisiin päättelyketjuihin. (Kangasniemi 2013,292). Olen pyrkinyt tekemään johtopäätökset edellä mainitulla tavalla ja pyrkinyt tällä tavoin täyttämään tutkimuksen luotettavuuskriteerit. Kirjallisuuskatsauksen vaiheiden ja erityispiirteiden täsmentäminen, avoin ja rehellinen työskentely läpi opinnäytetyöprosessin ovat myös osa tutkimusetiikkaani (Kangasniemi 2013,292).

Tutkimuksentekoon liittyy useita eettisiä kysymyksiä, jotka on otettava huomioon tutkimusta tehtäessä. Eettisten periaatteiden mukaan hyvä tutkimus edellyttää, että tutkimuksen teossa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2012, 6- 7; Hirsjärvi ym. 2009, 23.) Olen noudattanut tässä opinnäytetyössä hyvän tieteellisen tutkimuskäytännön periaatteita kuten, rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyön kaikissa vaiheissa. Samojen periaatteiden käytännön mukaista on myös kunnioittaa muita tutkijoita ja antaa arvoa heidän työlleen ja tutkimuksilleen lähdeviittausten oikeellisuudella. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2012, 6- 7.) Olen pyrkinyt lainaamaan alkuperäisiä aineistoja, mutta joissain tapauksissa se ei ole ollut mahdollista. Olen kuitenkin kiinnittänyt huomiota lähdemerkinnän oikeellisuuteen myös toissijaista lähdettä lainatessa (Hirsjärvi ym. 2009, 357). Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa eettiset kysymykset liittyvät tutkimuskysymyksen ja valitun kirjallisuuden perusteluun, kuvailun argumentoinnin vaikuttavuuteen ja prosessin johdonmukaisuuteen (Kangasniemi ym. 2013, 292). Olen pyrkinyt toimimaan eettisesti perustellessani tutkimuskysymystä sekä valittua aineistoa sekä toiminut johdonmukaisesti koko prosessin ajan.

8.4 Jatkotutkimusehdotukset

Tässä kirjallisuuskatsauksessa olen tutkinut kirjallisuuden perusteella varhaiskasvatuksessa tapahtuvan oppimisen yhteyksiä syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä. Löysin valitsemani kirjallisuuden perusteella merkityksellisiä tekijöitä, kuten vuorovaikutuksen, toimintaympäristön sekä vertaissuhteiden vaikutuksen oppimiselle. Edellämainittuja aiheita käsittelin kuitenkin pohdinnassa varsin pintapuolisesti työni rajallisuuden vuoksi, mutta mielestäni aiheisiin syventymällä olisi mahdollista antaa varhaiskasvattajille yksityiskohtaisempaa tietoa aiheista. Tästä syystä jatkotutkimusaiheena voisi olla tiedon syventäminen. Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia varhaiskasvatuksessa työskentelevien tietämystä ja ymmärrystä varhaiskasvatuksessa tapahtuvan oppimisen merkityksestä syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä.

Lähteet

- Ahonen T., Siiskonen T. & Aro T. (toim.) 2001. Sanat sekaisin? Kielelliset oppimisvaikeudet ja opetus kouluikässä. 2. Tarkastettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Alanen, O., Kainulainen, S. & Saari, J. 2014. Vamos tekee vaikutuksen. Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset. HDL raportti 1/2014, Helsinki.
- Aunio, P., Hannula, M., & Räsänen, P. 2012. Matemaattisten taitojen varhaiskehitys. Teoksessa Asunmaa, T. & Vainionpää, J. (toim.). Samalta viivalta 6. Valtakunnallisen kasvatustieteen valintayhteistyöverkoston kirjallisen kokeen aineisto 2012. Opetus 2000, PS-Kustannus: Juva. 53-84.
- Espoon varhaiskasvatussuunnitelma. Kestävemmän elämäntavan alkupolulla. 2013. Opetus- ja varhaiskasvatustieteiden tutkimuskeskus. Espoo.
- Flinkman, M. & Salanterä, S. 2007. Integroitu katsaus - eri metodeilla tehdyn tutkimuksen yhdistäminen katsauksessa. Teoksessa Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R.-L. (toim.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. A:51/2007, 84-100.
- Heckman, J.J. 2008. Schools, Skills and Synapses. *Economic Inquiry* 46 (3) 289-326.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 18. painos. Helsinki: Tammi.
- Hämäläinen, J. 2005. Sosialipedagoginen näkökulma nuorten opetuksen kehittämisen mahdollisuutena. Teoksessa Koivula, P. (toim.) Selviytymisen polkuja. Opetusjärjestelyt oppilaan tukena. Opetushallitus. Vammalan kirjapaino Oy, 51-60.
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Tampere: Vastapaino.
- Järventie, I. 2000. Lasten syrjäytyminen - laiminlyöty alue tutkimuksessa ja politiikassa. Teoksessa Heikkilä M. & Karjalainen J. (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Tampere: Tammer-Paino oy, 74-85.
- Järvinen, T. & Jahnukainen, M. 2001. Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Suutari, M. (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20, 125-151.
- Kajantie, E., Hovi, P., Eriksson, J., Laivuori, H., Andersson, S. & Räikkönen, K. 2013. Alkaako syrjäytyminen jo kohdussa? Teoksessa Reivinen Jukka & Vähäkylä Leena (toim.). Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Tallinna: Raamatutrukikoja ou.
- Kallio, T. & Pihlaja, P. (toim.) 2005. Lasten sosiaalis-emotionaalisten vaikeuksien hoito ja kasvatuksen kehittäminen päivähoitossa - hankkeen loppuraportti. Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Julkaisuja 3/2005.
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S.-M., Pietilä, A.-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25 (4), 291-301.
- Koivunen, P.-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kronqvist, E.-L., Kumpulainen, K. & Soini, H. 2006. Yhteisöllisen oppimisen alkujuuria etsimässä - pienet lapset toimijoina ryhmässä. Teoksessa Kronqvist, E.-L., Kumpulainen, K. & Soini, H. (toim.) 2006. Oppimisen sosiaaliset ulottuvuudet. Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Oulu: Oulun yliopistopaino, 7-24.

Kronqvist, E.-L. & Kumpulainen, K. 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt: eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. Helsinki: WSOYpro Oy

Kuula, R. 2000. Syrjäytymisvaarassa oleva nuori koulun paineessa. Koulu ja nuorten syrjäytyminen. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja.

Lehtinen, E., Kuusinen, J. & Vauras, M. 2007. Kasvatuspsykologia. 2. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Lipponen, L. 2011. Tutkiva oppiminen varhaispedagogiikassa. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: Ps- Kustannus, 31-38.

Linnakangas, R. & Suikkanen, A. 2004. Varhainen puuttuminen - Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Nurmi, J.-E. 2011. Miksi nuori syrjäytyy? NMI-bulletin 2 (21), 1-5.

Opetusministeriö. 2003. Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy koulutuksen alalla. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:4. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Helsinki: Opetusministeriö.

Pakarinen, E., Lerkkanen, M.-K., Poikkeus, A.-M., & Rasku-Puttonen, H. 2013. Oppimista ja motivaatiota edistävä opettaja-oppilasvuorovaikutus. Teoksessa Pyhältö, K. & Vitikka, E. (toim.) Oppiminen ja pedagogiset käytännöt varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. 93-111.

Pesonen, A.-E., Lehtinen, M. & Huhtala, K. 2010. Kouluvalmiuksien tukeminen pienryhmätöiminnan avulla. Teoksessa Laine, T. Hyväri, S. & Vuokila-Oikonen, P. (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 49-66.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen, Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Vaajakoski: Gummerus Oy.

Riihimäki, A. & Ronkainen, L. 2010. Nuorten syrjäytyminen aikuissosiaalityön konteksteissä. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuslaitos. Pro gardu-tutkielma.

Siljamäki, T. 2014. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt huippuluokkaa. Lastentarha 3/14. Helsinki: LTOL.

Silven, M., Mattinen, A., Lepola, J. & Husu, J. 2013. Oppimisen ja kouluvalmiuksien tukeminen varhaiskasvatuksen keinoin. Teoksessa: Pyhältö, K. & Vitikka, E. (toim.) Oppiminen ja pedagogiset käytännöt varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. 48-78.

Taskinen, S. 2001. Mitä tarkoitetaan lasten ja nuorten syrjäytymisellä? Teoksessa Taskinen, S. (toim.) ”Huono ennuste”. Mitä on lasten ja nuoren syrjäytyminen? Helsinki: Stakesin monistamo, 4-15.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes. Oppaita 56. Gummerus kirjapaino Oy: Helsinki.

Vartiainen, J., Poikkeus, A.-M., Lerkkanen, M.-K., Nurmi, J.-E. & Kiuru, N. 2013. Vertaissuhdevaikeudet, kielelliset taidot sekä lukemaan ja kirjoittamaan oppiminen. Teoksessa Asunmaa, T. & Vainionpää, J. (toim.) Samalta viivalta 7. Valtakunnallisen kasvatusalan valintayhteistyöverkoston kirjallisen kokeen aineisto. Juva: Bookwell Oy, 39-64.

Vilén, M., Vilhunen, R., Vartiainen, J., Siven, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006 Lapsuus erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY oppimateriaalit Oy.

Internetlähteet

Euroopan komission tiedonanto. Varhaiskasvatuksella parhaat mahdolliset lähtökohdat lasten tulevaisuudelle. 2011. Bryssel: Viitattu 21.6.2015.

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0066:FIN:FI:PDF>

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. 2012. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Helsinki: ISBN. Viitattu 29.6.2015.

http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Kallunki, 2015. Lapsiasiavaltuutettu: Joka kahdeksas poika ei osaa lukea riittävän hyvin. Yle uutiset. Viitattu 3.5.2015.

http://yle.fi/uutiset/lapsiasiavaltuutettu_joka_kahdeksas_poika_ei_osaa_lukea_riittavan_hyvin/7894650.

Mäkinen, P. 2002. Mitä on oppiminen? Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Viitattu 12.9.2015. <http://www15.uta.fi/arkisto/verkkotutor/oppimin.htm>

Salminen A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan Yliopiston julkaisuja. Verkkodokumentti. Viitattu 5.5.2015. http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Salovaara H. 2004. Motivaatio oppimisessa. Suomen virtuaaliyliopisto. Viitattu 28.6.2015.

http://tievie.oulu.fi/verkkopedagogiikka/luku_4/motivaatio.htm

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. Viitattu 29.4.2015.

http://www.stm.fi/hyvinvointi/osallisuuden_edistaminen/syrjaytymisen_ja_koyhyden_ekaiseminen.

Sylva, K., Melhuis, E., Sammons, P., Siraj, I. & Taggart, B. 2014. Effective Pre-school and Primary and Secondary Education (EPPSE). University College London. Viitattu 19.6.2015.

<http://www.ioe.ac.uk/research/153.html>

Varhaiskasvatustutkimus ja varhaiskasvatuksen kansainvälinen kehitys. 2007. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:6. Viitattu 13.5.2015.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3746.pdf&title=Varhaiskasvatustutkimus_ja_varhaiskasvatuksen_kansainvalinen_kehitys_fi.pdf

Väittely varhaiskasvatuksen pätevyyksistä kiihtyi jälleen 8.3.2015. Horisontaalinen ääni - Sosiaalialan korkeakouluopiskelijoiden blogi. Viitattu 13.5.2015.

<http://horisontaalinenaaani.blogspot.fi/2015/03/vaittely-varhaiskasvatuksen.html>

Wilskman, K. 2012. Syrjäytymisen stigma. Tesso. Sosiaali- ja terveystieteellinen aikakauslehti nro 5 2012. Viitattu 8.5.2015. <http://tesso.fi/content/syrj%C3%A4ytymisen-stigma>

Taulukot

Taulukko 1: Kirjallisuuskatsauksen aineistot lyhyesti; Kirjoittaja(t), artikkelin otsikko, tarkoitus sekä keskeiset tulokset	25
--	----

Liitteet

Liite 1 Yhteenveto: Millaisia yhteyksiä on varhaiskasvatuksessa tapahtuvalla oppimisella syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn.....	49
--	----

Liite 1 Yhteenveto: Millaisia yhteyksiä on varhaiskasvatuksessa tapahtuvalla oppimisella syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn

Nuorten syrjäytymisestä tai syrjäytymisriskiin joutumisesta on tehty tutkimuksia, joissa oppimiseen liittyviä syitä on ollut esimerkiksi oppimisvaikeudet, koulutuksen puute, syrjäänvetäytyminen, sosiaalisten suhteiden ongelmat sekä koulukiusaamiskokemukset. Lapsia koskevassa syrjäytymistutkimuksessa suurin osa syrjäytymisriskin omaavista lapsista oli koulukiusaamisen kohteena ja enemmistö kiusasi toisia lapsia. Lasten kohdalla erilaiset oireilut johtavat useimmiten huonoihin koulusuorituksiin ja sitä kautta vaikeuttavat opintomahdollisuuksia. Olen lähestynyt aihetta oppimisnäkökulmasta ja siitä, kuinka näihin edellämainittuihin seikkoihin voidaan vaikuttaa jo alle kouluikäisten kohdalla varhaiskasvattajien toimesta.

Aiheisiin on mahdollista perehtyä syvemmin opinnäytetyössä ”Varhaiskasvatuksessa tapahtuvan oppimisen yhteyksiä syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn”. Tiivistelmään on koottu aineistosta esiinnoituneimmat pääkohdat.

- ❖ Vuorovaikutus niin opettajan ja lasten välillä kuin lasten keskenkin on merkittävä vaikuttaja lasten sosioemotionaalisessa kehityksessä ja akateemisessa oppimisessa. Vuorovaikutuksen laadulla on oleellinen merkitys etenkin sellaisilla lapsilla, joilla on havaittu useampia suotuisaa kehitystä uhkaavia riskitekijöitä, kuten ongelmia tarkkaavaisuudessa, oppimisessa, sosiaalisissa taidoissa ja käyttäytymisessä. Varhaiskasvattajien vastatessa lapsen emotionaalisiiin tarpeisiin yksilöllisesti, lapset menestyvät paremmin kognitiivisissa ja kielellisissä tehtävissä.
- ❖ Pedagogisessa vuorovaikutuksessa on ensiarvoista välittävä kohtaaminen. Välittävässä kohtaamisessa lapsi kokee muiden suhtautuvan häneen myönteisesti ja siinä pyritään lisäämään yhteistä ymmärrystä lapsen tilanteesta.
- ❖ Varhaiskasvattajien antamalla palautteella, käsitteiden opettamisella ja kielellisellä mallintamisella on yhteyksiä lasten akateemiseen oppimiseen, sosiaaliseen kompetenssiin sekä alhaisempaan ongelmakäyttäytymiseen. Ryhmän toiminnan organisoinnilla on myös huomattu olevan yhteyksiä koulutaitojen suotuisaan kehitykseen.
- ❖ Ryhmän myönteisen ilmapiirin vahvistaminen on myös tärkeää riskitekijöitä omaavien lasten kanssa.

- ❖ Oppiminen perustuu aikaisemmin opitulle ja varhaisessa vaiheessa oppiminen muodostaa tärkeän tieto- ja taitopohjan, joka edistää oppimista jatkossa.
- ❖ Lasten kohdalla olisi tärkeää kiinnittää huomiota erilaisiin oppimistyyliin ja pyrkiä tukemaan jokaista lasta yksilöllisten tarpeiden mukaan.
- ❖ Havainnointi kuuluu keskeisesti varhaiskasvatukseen, jotta mahdolliset poikkeavuudet kehityksessä tai oppimisessa on mahdollista huomata varhaisessa vaiheessa. Varhainen tunnistaminen on varhaiskasvatuksessa tärkeässä asemassa pyrittäessä vaikuttamaan oppimisvaikeuksien kehitykseen.
- ❖ Varhaiskasvatuksessa on tärkeää herättää ja ylläpitää lapsen motivaatiota oppimista kohtaan. Tätä voi tukea mahdollistamalla lapsille onnistumisen kokemuksia oppimisessa, jolloin tuetaan lapsen positiivista käsitystä itsestään oppijana. Lapsi, joka on motivoitunut ja jolla on hyvä itsetunto oppii enemmän kuin lapsi jolla on huono itsetunto ja vähäinen motivaatio. Etenkin oppimisvaikeuksia kohdatessa olisi tärkeää pitää yllä lapsen motivaatiota oppimista kohtaan. Varhaiskasvattajien tulisi auttaa lasta säätelämällä tehtävän vaatimustasoa siten, että lapsi saa onnistumisen kokemuksia omaehtoisesta toiminnasta ja omien taitojen säätelystä.
- ❖ Lasten matemaattiset taidot kehittyvät merkittävästi ennen kouluikää. Varhaiset matemaattiset taidot kehittyvät suurelta osin vuorovaikutuksessa. Päiväkodin leikki- ja toimintaympäristön kehittämisellä voidaan tukea etenkin heikoimpien lasten huomion kiinnittämistä lukumääriin. Oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisy kannalta on hyvin tärkeää tukea lasten varhaisia matemaattisia taitoja, muuten erot ovat koulun alkaessa hyvin suuria.
- ❖ Kielen muodostaessa varhaislapsuuden keskeisen ajattelun ja ilmaisun välineen, varhaiskasvatuksessa vietetyt vuodet ovat tärkeitä lapsen kielenkehitykselle. Kielen kehityskulku heijastuu kouluikään saakka ja sen on osoitettu olevan yhteydessä lukutaidon oppimiseen. Lasten välisiä kielellisiä eroja on tärkeää tukea varhaiskasvatuksessa etenkin sellaisten lasten kohdalla joiden kotikieli ei ole suomi tai ruotsi.
- ❖ Koska oppiminen ei ole pelkästään yksilössä tapahtuva tiedollinen prosessi vaan se on lisäksi sosiaalinen ja kulttuurinen prosessi, on lasten vertaissuhteiden tukeminen varhaiskasvatuksessa tärkeää. Vertaissuhteista syrjäytyminen merkitsee lapsen

sosiaalisen, emotionaalisen kuin kognitiivisenkin kehityksen etenemiselle todellista uhkaa ja on kielteisessä yhteydessä lapsen myöhempään luku- ja kirjoitustaitoon.

- ❖ Vertaissuhteet muovaavat myös lasten minäkäsitystä ja itsetuntoa. Lapsen kehitykselle on erityinen riski, mikäli lapsi joutuu vertaisryhmässään muiden lasten aktiivisen torjunnan kohteeksi tai kiusaa muita tai vetäytyy kokonaan syrjään toisista lapsista. Tutkimusten mukaan torjunta päiväkodin vertaisryhmästä ennustaa heikompaa lapsen koulumenestystä sekä sopeutumattomuusongelmia kouluun.
- ❖ Leikki edistää lapsen kouluoppimiseen tarvittavia taitoja ja leikkiminen toisten lasten kanssa mahdollistaa monipuolisen oppimisen. Varhaiskasvattajien tulisi ohjata lapsia leikeissä ja leikkitaidoissa, jotta siitä ei synny estettä leikkiin osallistumiselle. Lasten oppiminen tapahtuu suurelta osin toisten lasten avulla. Lapset mallioppivat toisiltaan, he oppivat sosiaalisia taitoja yhteisleikeissä tai ristiriitatilanteita selvittäen. Mikäli lapsi jää vertaisryhmän ulkopuolelle, hän jää myös näiden oppimistilanteiden ulkopuolelle. Lapsia olisi tärkeää tukea vertaissuhteissa, jotta jokaisella on positiivinen paikka ryhmässä ja oppiminen mahdollistuu.
- ❖ Varhaiskasvattajien tulisi huomioida se, ettei omalla käytöksellään aiheuta lasten vertaisryhmästä syrjäytymistä. Varhaislapsuudessa aikuisten negatiivinen asennoituminen lapsiin heidän joidenkin ominaisuuksien vuoksi näkyy myös yleensä selvästi toisille lapsille ja lapset muodostavat helposti samansuuntaisia mielipiteitä toisista lapsista kuin aikuiset. Opettajan huomion kohteena oleminen negatiivisessa mielessä on lapselle raskasta ja sen raskautta lisää toisten lasten samansuuntainen suhtautuminen.